

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

TONI NISKANEN

Suppea esitutkinta Puolustusvoimissa

OPINNÄYTETYÖ

LIIKETALouden TUTKINTO-OHJELMA
2024

TIIVISTELMÄ

Niskanen, Toni: Suppea esitutkinta Puolustusvoimissa
Opinnäytetyö, AMK
Liiketalous
Joulukuu 2024
Sivumäärä: 44

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin suppean esitutinnan käytettävyyttä sotilasrikosten tutkinnassa osana sotilaskurinpitoprosessia. Tutkittavalla kohteella pyrittiin vastaamaan Puolustusvoimien henkilöstöön kohdistuvaan työkuormaan, joka on kasvanut varsinkin kansainvälisen toiminnan kasvun myötä. Erityisesti perusyksiköissä työskentelevillä osan työkuormasta luo esitutkinnot, joilla tutkitaan alaisten, eli varusmiesten tekemiä rikoslain mukaisia varsinaisia ja epävarsinaisia sotilasrikoksia.

Opinnäytetyö oli empiirinen oikeustutkimus, jossa hyödynnettiin triangulaatiota eli monimenetelmäisyyttä. Monimenetelmäinen tutkimus sisältää piirteitä sekä laadullisesta, että määrällisestä tutkimuksesta. Tietoperustana käytettiin oikeuslähteitä, kuten lakeja, lain esitöitä, oikeuskirjallisuutta sekä oikeuden alan tutkimuksia. Lisäksi aineistoa kerättiin Jääkäriprikaatin perusyksiköissä työskenteleville tai siellä hiljattain työskennelleille ammattisotilaille suunnatulla kyselyllä.

Sotilasrikosmenettely on yhteneväinen rikosprosessin vastaavan kanssa. Sotilasrikosten selvittäminen alkaa esitutkinnasta, jossa toimii esitutkintavirkamiehinä tutkinnanjohtaja sekä tutkija ja asianomaisina vähintään rikoksesta epäilty. Esitutkinnassa kootaan esitutkintapöytäkirja, jonka pohjalta kurinpitoesimies antaa kurinpitoasian ratkaisun. Myös sotilaskurinpidollisissa esitutkinnoissa pätee esitutkintaperiaatteet, joita on noudatettava esitutkintaa ja erityisesti esitutkintatoimenpiteitä toimitettaessa.

Suppea esitutkinta on menettelynä peruslaajuista esitutkintaa kevyempi. Siinä ei ole tutkinnanjohtajaa ja kuulustelupöytäkirjaan kirjattava rikoksesta epäillyn kertomus voidaan toteuttaa yksinkertaisempana. Kyseistä menettelyä käytetään erityisesti poliisiviranomaisessa.

Lopputulosten perusteella suppean esitutinnan käytölle sotilasrikosten tutkinnassa Puolustusvoimissa ei ole olemassa lainsäädännöllisiä esteitä. Kuitenkin oikeusturvan näkökulmasta menettelyn käyttö voisi kasvattaa virheiden määrää esitutkintojen myötä määrättävissä kurinpitoratkaisuissa. Suppea esitutkinta ei myöskään tuottaisi suoraan vastaavaa hyötyä poliisiin verrattuna, sillä esimerkiksi perusyksiköissä kurinpito-oikeus on lain mukaan rajallinen. Suppealla esitutkinnalla on mahdollisuus saavuttaa jotain ajankäytöllistä hyötyä, jota on syytä jatkotutkia.

Avainsanat: Suppea esitutkinta, sotilaskurinpito, esitutkinta, Puolustusvoimat, sotilasoikeudenhoito

ABSTRACT

Niskanen, Toni: Limited Pretrial Investigation in Finnish Defence Forces
Bachelor's thesis
Business administration
December 2024
Number of pages: 44

This thesis investigated the usability of a limited pretrial investigation in the investigation of military crimes as part of the military disciplinary process. The object under study was to respond to the workload of the personnel of the Finnish Defence Forces, which has increased, especially with the growth of international co-operation. For those working in basic units, part of the workload is created by pretrial investigations, which investigate actual and non-actual military crimes committed by subordinates, i.e. conscripts, according to the Criminal Code.

The thesis was an empirical legal study that utilized triangulation, i.e., multi-methodology. Multi-method research contains features of both qualitative and quantitative research. Legal sources, such as laws, preliminary works on the law, legal literature and legal studies, were used as the information base. In addition, data was collected through a survey conducted by professional soldiers working or recently worked in basic units of the Jaeger Brigade.

Military criminal proceedings are like those of criminal proceedings. The investigation of military crimes begins with a pretrial investigation, in which the investigating officer and the investigator, and at least the suspect of the crime is the person concerned. A pretrial investigation report is compiled during the pretrial investigation, based on which the disciplinary superior issues a decision on the disciplinary matter. The pretrial investigation principles also apply to military disciplinary pretrial investigations, which must be followed when conducting the pretrial investigation procedure.

A limited pretrial investigation is a lighter procedure than a basic pretrial investigation. It does not have an investigating officer and the statement of the suspect of the crime to be recorded in the interrogation report can be implemented more simply. This procedure is used by the police authority.

Based on the results, there are no legislative obstacles to the use of a limited pretrial investigation in the investigation of military crimes in the FDF. However, from the perspective of legal security, the use of the procedure could increase the number of errors in disciplinary decisions imposed as a result of pretrial investigations. A limited pretrial investigation would also not produce a directly comparable benefit compared to the police, because, for example, in basic units, the right to discipline is limited by law. A limited pretrial investigation has the potential to achieve some time-saving benefits, which should be further investigated.

Keywords: Limited pretrial investigation, military discipline, pretrial investigation, Finnish Defence Forces, military justice

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT, TAVOITTEET JA AIEMMAT TUTKIMUKSET	7
2.1 Lähtökohdat ja tavoitteet	7
2.2 Aiemmat tutkimukset	7
3 TUTKIMUSMENETELMÄT	9
4 SOTILASKURINPITO	11
4.1 Sotilaskurinpitomenettely esitutkinnasta kurinpitorangeistukseen	11
4.2 Sotilasrikokset	16
5 ESITUTKINTA – TEORIASTA JA PROSESSISTA	18
5.1 Roolit ja tehtävät esitutkinnassa	18
5.2 Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet	20
5.3 Esitutkintatoimenpiteet	22
5.4 Suppea esitutkinta	25
6 TILASTOJA SOTILASKURINPIDOLLISISTA ESITUTKINNOISTA.....	26
6.1 Sotilasrikosten lukumääriä Puolustusvoimissa ja Jääkäriprikaatissa vuonna 2023.....	26
6.2 Kysely Jääkäriprikaatin henkilöstölle	27
7 SUPPEAN ESITUTKINTAMENETTELYN HYÖDYNNETTÄVYYS SOTILASKURINPIDOLLISISSA ESITUTKINNOISSA	32
7.1 Suhde lakiin ja lain esitöihin sekä soveltuvat rikokset	32
7.2 Tilastoihin perustuvaa vertailua	34
7.3 Suppea esitutkinta oikeusturvan näkökulmasta.....	35
7.4 Suppea esitutkinta poliisiviranomaisessa	36
8 YHTEENVETO.....	37
8.1 Johtopäätökset	37
8.2 Pohdinta ja eettisyys.....	39
LÄHTEET	41
LIITE 1: JÄÄKÄRIPRIKAATIN HENKILÖSTÖLLE TEHDYN KYSELYN AVOIMET VASTAUKSET	43

1 JOHDANTO

Suomen Puolustusvoimat käsittää kolme puolustushaaraa, joissa asevelvollisia koulutetaan. Ne ovat maavoimat, merivoimat ja ilmavoimat. Tämän lisäksi asevelvolliset voivat suorittaa palveluksensa sisäministeriön alaisessa Rajavartiolaitoksessa. Edellä mainitut vastaavat muun muassa Suomen maanpuolustuksesta sekä alueellisen koskemattomuuden turvaamisesta, suurimpana yksittäisenä resurssinaan reserviläisarmeija, jonka perustan luovat maanpuolustusvelvollisuus ja 21 000 vuosittain (intti.fi, 2024) varusmiespalveluksen tai vapaaehtoisen asepalveluksen suorittavaa henkilöä.

Edellä lyhyt esittely siitä toimintaympäristöstä, jota tämä opinnäytetyö käsittelee. Kun koulutetaan suurta massaa niinkin vastuullisiin tehtäviin, kuin Suomen itsenäisyyden turvaaminen, on itsestään selvää, että kurilla ja järjestyksellä on oma roolinsa tavoitteiden saavuttamisessa. Tätä varten on luotu sotilasoikeudenhoitojärjestelmä. "Sotilasoikeudenhoidon tavoitteena on sotilaallisen kurin ja järjestyksen säilyttäminen yksittäisen sotilaan oikeusturvan takaamiseksi ja tätä kautta Puolustusvoimien toimintakyvyn turvaamiseksi" (Pääesikunta, 2023, s. 41). Sotilasoikeudenhoidon piirin kuuluvat toki kaikki Puolustusvoimissa palvelevat, myös henkilökunta ja reserviläiset, mutta luonnollisesti suurin "asiakasryhmä" on varusmiehet.

Tutkija on itse työskennellyt Puolustusvoimissa yli seitsemän vuotta ja koko tämän ajan saman joukko-osaston samassa perusyksikössä. Pääasiallinen työtehtävä ei ole ollut aina sama, mutta sotilasoikeudenhoitoon liittyvät tehtävät ovat olleet osa työtehtäviä jo parin palvelusvuoden jälkeen. On helppoa tunnistaa edellä kuvatun Sotilaan käsikirjassa mainitun tavoitteen merkittävyys, sillä "joukossa tyhmyys tiivistyy" -sanonnan paikkaansa pitävyyttä on todistettu muutamia kertoja. Unohtamatta myöskään inhimillisiä virheitä tai tietämättömyyden vuoksi tapahtuneita rikkeitä. Milloin "jäkki", eli tupajakkara

on lennätetty majoitustuvan ikkunasta läpi tai viikonloppuvapailta ollut varushenkilö on palannut myöhässä lomilta yksikköön. Edellä mainitut tilanteet, monien muiden tapaan, johtavat sotilaskurinpitomenettelyn toimenpiteisiin, jotka esitellään myöhemmin tässä tutkimuksessa. Näiden toimien toteuttaminen on hyvin usein perusyksikössä työskentelevien vastuulla ja ne on hoidettava muiden virkatöiden ohessa. Tällä on ymmärrettävästi vaikutusta varsinaisten työtehtävien hoitamiseen, joita perusyksikössä, eli varusmieskoulutusta tarjoavassa, esimerkiksi komppaniassa tai patterissa, työskentelevällä ovat muun muassa omien alaisten hallinnollisten asioiden hoito, viikko-ohjelmien ja koulutusten suunnittelu, kouluttaminen, materiaalihallinto ja oman toimintakyvyn ylläpito. Nykyään, varsinkin Nato-jäsenyyden myötä kansainvälinen toiminta on myös lisännyt työmäärää kautta linjan, on kyse sitten varsinaisesta harjoitustoiminnasta tai niiden valmistelusta, isännöintiin liittyvistä tehtävistä tai edustamisesta. Lisäksi Puolustusvoimien henkilöstölle suunnatuissa työilma-
piirikyselyissä korostuu työssäjaksamiseen ja työmäärään tai sen jakautumiseen liittyvät haasteet (Pääesikunnan henkilöstöosasto, 2023, s. 23.) Myös Puolustusvoimissa työskenteleviä ammattiryhmiä edustavat ammattiliitot ovat korostaneet omaa huoltansa henkilöstön jaksamiseen liittyen, sen ollessa merkittävä osa puolustusvalmiutta (Kansan uutiset, 2022.)

Tässä opinnäytetyössä on päädytty tutkimaan suppean esitutinnan käytettävyyttä ja käytännöllisyyttä Puolustusvoimissa Pääesikunnan oikeudellisen osaston kanssa käytyjen keskustelujen sekä sisäisen motivaation myötä. Käsitkseni mukaan Puolustusvoimissa erityisesti oikeudellisella alalla tunnustetaan tarve kehittää sotilasoikeudenhoitoa, koska tarkoituksenmukaista ei ole, että esimerkiksi sotilasrikosten esitutkinat aiheuttavat sietämättömän määrän lisää työkuormaa jo valmiiksi kiireisessä perusyksikön arjessa. Keinoja tähän voi olla monia, mutta kuten sanottua, tässä tutkimuksessa on keskitytty suppeaan esitutkintaan.

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT, TAVOITTEET JA AIEMMAT TUTKIMUKSET

2.1 Lähtökohdat ja tavoitteet

Tutkimuksella ei ole varsinaista toimeksiantajaa. Ajatus tutkimuksen tekemiselle on lähtenyt henkilökohtaisista kokemuksista sekä Pääesikunnan ja kollegoiden kanssa käytyjen keskustelujen myötä. Varusmiehiä kouluttavissa perusyksiköissä sotilasoikeudenhoitoon sisältyvä kurinpitomenettely toteutetaan pääasiassa normaalin virkatyön ohessa. Toimiminen sekä tutkijan (usein kouluttaja), että kurinpitoesimiehen (tutkinnan johtaja, perusyksikön päällikkö) roolissa koetaan paikoin kuormittavaksi. Tähän on olemassa useita syitä, joista yksi on itse rikosoikeudellisen esitutkintaprosessin vaativuus ja siihen liittyvä mahdollinen osaamiskompetenssin puute.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, voisiko suppea esitutkintaprosessi olla vastaus työkuorman keventämiseen. Tutkittavia näkökulmista tärkein on voimassa oleva lainsäädäntö. Lisäksi kokonaisuutta arvioidaan eri osapuolten oikeusturvan, suppean esitutkintaprosessin vaatimustason sekä käytännön hyödyllisyyden näkökulmasta, joskin käytännön pilotointia ei ollut tämän tutkimuksen puitteissa mahdollista toteuttaa. Varsinaiset tutkimuskysymykset ovat siis:

1. Voiko suppeaa esitutkintaa hyödyntää sotilasrikosten selvittämisessä?
2. Miten suppea esitutkinta vaikuttaisi osapuolten oikeusturvaan?
3. Voisiko suppea esitutkinta vähentää esitutkinnan aiheuttamaa työkuormaa perusyksikössä?

2.2 Aiemmat tutkimukset

Suppeaa esitutkintaprosessia ja sen käyttöä sotilasrikosten selvittämisessä ei ole varsinaisesti aikaisemmin tutkittu. Kyseinen esitutkintamuoto on kuitenkin esiintynyt muita viranomaisia koskevissa tutkielmissa. Näiden tutkielmien

käyttö ja niissä esiintyvien näkökulmien huomiointi on perusteltua, koska muuta materiaalia ei ole saatavilla ja tutkielmien havainnot ovat suoraan käytännön tutkintatyöstä, jota poliisi suorittaa kenttätoiminnassa. Poliisia koskevissa tutkielmissa on myös esitetty perusteita suppean esitutkinnan käyttämiselle, jotka ovat yhteneväisiä tämän tutkielman yhden merkittävimmän tavoitteen kanssa, joka on työkuorman vähentäminen. Poliisin osalta suppealla esitutkinnalla pyritään keventämään tutkintaosaston työtaakkaa ja niitä kokemuksia tullaan hyödyntämään, kun arvioidaan kyseisen menetelmän hyödynnettävyyttä sotilasrikosten tutkinnassa.

Tuomas Montonen: Suppea esitutkinta poliisin kenttätoiminnassa: Lounais-Suomen poliisilaitoksen pilottihanke 1.12.2020-30.6.2021

Tuomas Montonen tutki Lounais-Suomen poliisin pilottiryhmän suorittamia suppeita esitutkintoja valittujen rikosnimikkeiden osalta. Tutkimuksen tavoitteena oli kerätä myöhemmin hyödynnettävää tietoa sekä poliisin kenttätoiminnassa toteutettavia suppeita esitutkintoja, että muussa poliisin toiminnassa tehtäviä suppeita tai täyslaajuisia esitutkintoja varten. Itse pilottihankkeen tavoitteena oli lisätä suppean esitutkinnan käyttöä poliisin kenttätyössä, jolloin rikoksesta epäillyn kanssa asiointi tapahtuisi yhden kosketuksen periaatteella, asioinnin alkaessa epäillyn pysäyttämisestä ja päättyen poliisin heti tapahtumapaikalla määräämään mahdolliseen sakkorangaistukseen tai esitutkintapöytäkirjan laatimiseen syyteharkintaa varten.

Tutkimuksen lopputulos oli, että pilottiryhmä selviytyi suppeista esitutkintaprosesseista pääasiassa hyvin ja esitutkintapöytäkirjojen puutteet olivat pääasiassa vähäisiä. Pilottiryhmällä oli kaikilta osin kyky selvittää yksinkertaiset asiat ns. loppuun asti, pois lukien tilanteet, joissa oli päällekkäisiä hälytystehtäviä tai joissa epäilyä ei hänen oman yleiskunnon, iän tai tulkin puutteen vuoksi kyetty kuulustelemaan.

Marleena Ehtamo ja Viktoria Kontrovskaja: Suppea esitutkinta lainsäädännöstä poliisin päivittäistoimintaan

Marleena Ehtamo ja Viktoria Kontrovskaja avasivat opinnäytetyössään suppean esitutinnan lainvoimaiseksi säätämistä sekä sen ottamista käyttöön nykypäivän poliisin päivittäisessä työskentelyssä. Tutkimuksessa haastateltiin Helsingin poliisilaitoksen rikoskomisariota, jolta saatiin tietoa suppean esitutkintaprosessin tilasta heidän laitoksellaan sekä verrattiin haastattelun tietoja eri poliisilaitoksia koskeviin, suppeaa esitutkintaa käsitteleviin tutkimuksiin.

Tutkimuksen lopputuloksena oli, että suppean esitutinnan tuottama hyöty oli havaittu sekä Helsingin, että myös muun Suomen poliisilaitoksissa, joskin prosessi oli ollut muualla käytössä jo usean vuoden ajan. Tutkimuksessa oli havaittu myös, että samat syyt suppean esitutinnan toimittamatta jättämiselle toistuvat kautta linjan, joita olivat muun muassa ammattitaidottomuus, kiire, motivaatio ja asenne.

3 TUTKIMUSMENETELMÄT

Tutkimus on empiirinen oikeustutkimus. Tätä voi perustella sillä, että keskiössä on oikeudellinen ilmiö, joka voi olla esimerkiksi oikeudellisten toimijoiden päätöksenteon ja toimintatapojen tarkastelua. Empiirinen oikeustutkimus voi kohdistua esimerkiksi viranomaiseen. Toteutuakseen täydellisenä, tulee empiirisen oikeustutkimuksen sisältää kokemuserusteisen tiedonhankinnan osalta empiirisen tutkimuksen metodeja. (Miettinen, 2016, s. 249.) Tässä tutkimuksessa tutkimusongelma, eli suppean esitutinnan käytettävyys Puolustusvoimissa, on itsessään oikeudellinen ilmiö. Ongelmaa ohjaa lait, lakien esivalmistelut, viranomaisen sisäinen ohjeistus sekä virkamiesten, tässä tapauksessa kurinpitoesimiesten (sotilas) ja esitutkintavirkamiesten (sotilas) osaamisen arviointi riskien näkökulmasta.

Empiirisillä menetelmillä voidaan ennakoida erilaisten toimenpideohjelmien vaikutusta esimerkiksi yhteisöjen toimintaan. Kansainvälisesti on havaittu merkittäväksi osaksi lainsäädäntötyötä arviointivaihe, jolloin lainvalmistelijat

säädösehdotusten vaikutusten ennakkoinnilla parantavat lopputuloksen laatua ja vaikuttavuutta. (Miettinen, 2016, s. 250.) Tämä empiirisen tutkimusmenetelmän tavoite soveltuu erinomaisesti tämän opinnäytetyön tutkimusongelmaan, jossa tavoitteena on myös nykytilanteen selvittämisen ohessa arvioida tulevaa ja erityisesti puolustusvoimien omien sisäisten ohjeistusten muutosten vaikutusta koko organisaation toimintaan. Tässä työssä käytännössä siis ennakoidaan seurauksia, joita suppean esitutkimamuodon käyttöönotto aiheuttaisi.

Tutkimus on käytännössä triangulaatioinen, eli monimenetelmäinen tutkimus. Monimenetelmäisessä tutkimuksessa voidaan hyödyntää sekä laadullisia, että määrällisiä tutkimusmenetelmiä. Tällöin myös erilainen aineiston kerääminen ja analysointi on mahdollista. Useamman menetelmän käyttämisellä tähdätään luotettavampaan sekä kokonaisvaltaisempaan tutkimukseen, jolloin myös tutkimusongelmaan vastaaminen tapahtuu tehokkaammin. (Nieminen & Lähteenmäki, 2021, s. 10.)

Laadullinen tutkimus on monisäikeinen menetelmä, joka mahdollistaa tutkijalle hyvin vapaan otteen tutkimuksen tekemiseen ja aineiston hankintaan. Perusajatuksena on, että se kohdistuu reaali maailmaan ja että lopputuloksena on tutkittavan kohteen, ongelman tai ilmiön ymmärtäminen ja sen selittäminen. Laadulliseen tutkimukseen voi hankkia aineistoa monella eri tavalla. Aineisto voi olla valmista tekstiä, kuten tutkimuksia tai lainvalmisteluaineistoja. Eri aineistoja analysoidaan ja niiden avulla pyritään saavuttamaan parempi ymmärrys tutkimusongelmasta. (Miettinen, 2016, s. 259–260.) Tässä tutkimuksessa eri aineistoja, kuten lakiperustaa, lain esitöitä ja tutkimuksia, kasataan yhteen ja niiden riippuvuuksia analysoidaan siten, että keskiössä on tutkittava ongelma. Lopputuloksena on edellä mainittuun nojaava hypoteettinen näkemys tutkimusongelmasta, eli suppean esitutkiminnan käytettävyydestä tutkimusympäristössä, eli Puolustusvoimissa ja sotilaskurinpitoprosessissa.

Tutkimuksessa hyödynnetään myös kvantitatiivista menetelmää aineiston keräämisessä. Kyseisellä määrällisellä tutkimusmenetelmällä voidaan kuvata esimerkiksi lukumäärin jonkin tutkittavana olevan ilmiön käyttäytymistä. Usein,

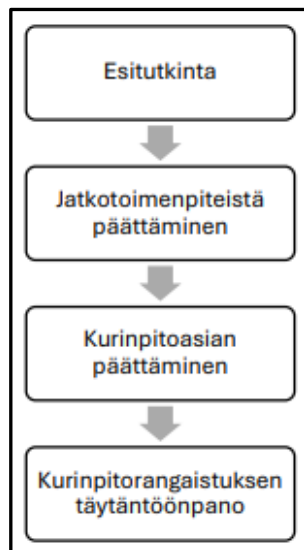
kuten tässä tutkimuksessa, tutkimusaineistoa ei kerätä koko tutkittavan yhteisön populaatiolta, vaan se kohdistetaan tiettyyn, pienempään osaan sen jäsenistä. Tällöin kuitenkin tulee ottaa huomioon, että mikäli aineiston arviointia käytetään koko populaation käyttäytymistä kuvaavina tunnuslukuina, on sen oikeellisuudesta varmistuttava ja sen luotettavuutta arvioitava huolellisesti. Lopulta syntyneitä aineistoa voidaan kuvata esimerkiksi yksinkertaisimmillaan kahden muuttujan välisen riippuvuuden kautta, jolloin syy-seuraus-suhde jää kuitenkin varjoon. (Miettinen, 2016, s. 254–256.) Kvantitatiivisen menetelmän merkkejä näkyy tässä tutkimuksessa Jääkäriprikaatin henkilöstölle tehtävän kyselyn myötä. Tutkimus itsessään koskee Puolustusvoimia, mutta koko populaation sijaan tutkittavaksi osaksi on valittu yksi joukko-osasto. Kvantitatiivisella menetelmällä ei ole tarkoitus, eikä olisi ollut mahdollisuuttakaan tutkia varsinaisia esitettyjä tutkimusongelmia. Menetelmää käytetäänkin pelkästään tuomaan ilmi joukko-osaston henkilöstön esitutkintoihin käyttämää työaikaa ja näin ollen perustelevaan, miksi tämä tutkimus yleensäkin on päätetty tehdä.

4 SOTILASKURINPITO

4.1 Sotilaskurinpitomenettely esitutkinnasta kurinpitorangeistukseen

Laki puolustusvoimista (551/2007) määrittää, että Puolustusvoimien kurinpitovallasta ja rikostorjunnasta säädetään niistä erikseen annetussa laissa (2 luku 7–8 §). Laki sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa (255/2014) (myöhemmin sotilaskurinpitolaki) puolestaan määrittää sotilaskurinpitomenettelyn alaiset henkilöt (1 § 2 mom. 1–7 k.) sekä antaa määreet sotilaskurinpidollisen menettelyn toimittamiselle: ”Sotilaskurinpitomenettelyssä voidaan tutkia teko, jos on syytä epäillä sotilaskurinpitomenettelyn alaisen henkilön syyllistyneen sotilasoikeudenkäyntilain (326/1983) 2 §:ssä tarkoitettuun rikokseen” (1 § 3 mom.). Edellä mainitun sotilasoikeudenkäyntilain mukaan sotilasoikeudenkäynti asioita ovat sotilasrikoksia koskevat asiat, joiden lisäksi

sotilasoikeudenkäyntiasiana voidaan käsitellä myös muita rikoslain piiriin kuuluvia rikoksia, edellyttäen että teko kohdistuu joko Puolustusvoimiin tai toiseen sotilaaseen (2 § 1–2 mom.).

Kuvio 1. Sotilaskurinpitomenettelyn päävaiheet (Leväinen, 2024, s. 44)

Leväinen on kuvannut väitöskirjassaan sotilaskurinpitomenettelyn kulkua (kuvio 1), joka noudattaa pitkälti rikosprosessin vastaavaa. Joukko-osastossa, kuten Jääkäriprikaatissa, menettely alkaa esitutkinnasta, jonka toimittamisesta päättää kurinpitoesimies saatuaan tiedon sotilasoikeudenkäyntilain piiriin kuuluvan rikoksen tapahtumisesta, tai kun syytä epäillä -kynnys on ylittynyt (Sotilaskurinpitolaki, 27 § 1 mom.). Kurinpitoesimiehen rooli määräytyy johtosuhteiden mukaan, kuitenkin siten, että alimmalla tasolla on perusyksikön päällikkö tai tietyin rajoituksin perusyksikön vääpeli. Päällikön yläpuolella ovat tämän suoranaiset esimiehet, eli joukkoyksikön komentaja (esim. pataljoona/patteristo) ja seuraavana joukko-osaston komentaja (esim. prikaati). Kurinpitoesimiehen kurinpitovallan alaisia ovat hänen suoranaiset alaisensa (Sotilaskurinpitolaki, 10 §). Tämä tarkoittaa perusyksikön päällikön osalta hänen perusyksikössään palvelevia, joukkoyksikön komentajan osalta kyseisessä joukkoyksikössä palvelevia ja joukko-osaston komentajan osalta kyseisessä joukko-osastossa palvelevia sotilaita tai siviilejä. Mainittakoon kuitenkin, että ammatistiltaan osalta kurinpitomenettelyssä voidaan antaa vain muistutus tai varoitus taikka kurinpitosakko, kun taas asevelvollisille tai vapaaehtoista palvelusta suorittavalle voidaan määrätä sotilaskurinpitolain mukaisin rajoituksin muitakin kurinporangaistuksia, kuten poistumiskieltoa, ylimääräistä palvelusta tai

kurinpitosaakkoa (Sotilaskurinpitolaki, 9 § ja 12 §). Ammattisotilaiden ja myös muun palkatun henkilöstön osalta rikkeiden ja rikosten selvittämiseen liittyvät tehtävät keskittyvätkin useimmin rikoslain luvun 40 alaisien virkarikosten selvittämiseen. Nämä tehtävät ovat vastaavia, kuin sotilaskurinpitomenettelyn esitutkinta-vaiheessa ja ne ovat perinteisesti kuuluneet Pääesikunnan tutkintaosaston vastuulle. (HE 30/2013 vp, s. 6.)

Esitutkinta toimitetaan aina siinä laajuudessa, kuin se on kunkin selvittävänä olevan asian osalta tarpeen. Edellytys on, että esitutkinnan perusteella asia voidaan siirtää kurinpitokäsittelyyn tai syyttäjälle syyteharkintaan. Esitutkinta voidaan kuitenkin päättää ja siirtää kurinpitoesimiehen ratkaistavaksi, mikäli teko on vähäinen, jos on selvinnyt, ettei asianomistajalla ole vaatimuksia ja että esitutkinnan jatkaminen olisi kokonaistilanne huomioon ottaen tarpeetonta. (Sotilaskurinpitolaki, 29 §.)

Itse esitutkinta-vaiheeseen kuuluvia toimia käsitellään myöhemmin tässä tutkimuksessa. Sen aikana kerätyn aineiston perusteella, joka voi olla peräisin esimerkiksi kuulusteluista, kurinpitoesimiehellä on mahdollisuus lopettaa jo aloitettu esitutkinta, mikäli katsotaan, että epäilty teko johtui lievista inhimillisistä tekijöistä, kuten huomaamattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä tai jos teko ei aiheuttanut kurin ja järjestyksen toteutumiseen vähäistä enempää haittaa. Esitutkinta voidaan myös jättää samoilla perusteilla toimittamatta, mikäli esiselvityksen aikana hankitut tiedot tuottavat edellä mainitun kokonaiskuvan tapahtuneesta. Jo keskeytetty tai esiselvityksen perusteella toimittamaton esitutkinta voidaan käynnistää uudelleen tai aloittaa, mikäli tapauksesta tulee ilmi tätä tukevia seikkoja. Tämä oikeus on alkuperäisellä tai häntä ylemmällä kurinpitoesimiehellä. (Sotilaskurinpitolaki, 30 §.)

Esitutkinnan keskeyttämisen voidaan tulkita kuuluvan sotilaskurinpitomenettelyn toiseen vaiheeseen, joka on jatkotoimenpiteistä päättäminen (kuvio 1). Lisäksi jatkotoimenpiteistä päättäminen tarkoittaa kurinpitoesimiehen ilman aiheutonta viivytystä tapahtuvaa päätöksentekoa siitä, mitä toimenpiteitä kurinpitoasian hoitaminen esitutkintapöytäkirjasta ilmenevien seikkojen perusteella vaatii (Sotilaskurinpitolaki, 45 §). Lain esitöissä on avattu toimenpiteitä

tarkemmin. Niillä tarkoitettaisiin asian arviointia siitä, siirretäänkö ylemmälle kurinpitoesimiehelle tai syyttäjälle, kuullaanko epäiltyä uudelleen vai siirrytäänkö kurinpitomenettelyyn (HE 30/2013 vp, s. 62). Tämän arvioinnin jälkeen siirrytään seuraavaan tasoon eli kurinpitoasian päättämiseen. Kurinpitomenettelyssä voidaan käsitellä rikos, josta ei yleisen rangaistuskäytännön mukaisesti olisi odotettavissa ankarampaa rangaistusta, kuin sakkoa. Kurinpitorangeistus voidaan määrätä, mikäli epäilty tunnustaa teon tai jos syyllisyyttä tekoon voidaan pitää selvänä. Kurinpitomenettelystä tulee kuitenkin luopua tietyissä tilanteissa, joita ovat esimerkiksi se, että epäilty ei ole enää rikoslain 45 luvun (sotilasrikokset) alainen tai jos epäillyllä teolla on asianomistaja, joka ei suostu asian käsittelyyn kurinpitomenettelyssä, vaan vaatii tuomioistuinkäsittelyä. Lisäksi, jos asiaan liittyy rikoksia, jotka täytyy käsitellä tuomioistuimessa tai jos samaan rikokseen osallisista jotakuta on syytettävä tuomioistuimessa, ei asian käsittelyä voida jatkaa kurinpitomenettelyssä. (Sotilaskurinpitolaki, 46 §.)

Kurinpitomenettelyssä kurinpitoesimies antaa päätöksen, joka on joko syylliseksi toteava tai vapauttava. Kurinpitorangeistus voidaan kuitenkin syylliseksi toteavasta päätöksestä huolimatta jättää määräämättä tiettyjen edellytysten täytyessä, kuten tietämättömyys tai teon vähäinen vaikutus kuriin ja järjestykseen. (Sotilaskurinpitolaki, 52 §.) Kurinpitorangeistusta määrättäessä otetaan huomioon sen oikeudenmukaisuus suhteessa tekoon, sen tarkoituksenmukaisuus suhteessa tekijän palvelusasemaan ja tekijän mahdollinen aiempi kurinpitohistoria. Lisäksi rangaistuskäytännön on oltava yhteneväinen. Kurinpitorangeistusta voidaan korottaa tai lieventää, mikäli se on kaikki seikat huomioon ottaen tarkoituksenmukaista. (Sotilaskurinpitolaki, 49 §.) Palvelusaseman osalta voidaan tulkita, että esimerkiksi kokeneemmalta ja esimiesasemassa olevalta sotilaalta voidaan odottaa sääntöjen täsmällistä noudattamista voimakkaammin, verrattuna vasta palvelukseen astuneeseen. Sen sijaan rangaistuskäytännön yhteneväisyys tarkoittaa, että esimerkiksi luvattomista poissaoloista määrättävät kurinpitorangeistukset ovat linjassa: mikäli aikaisemmin sotilas X on saanut tunnin myöhästymisestä 2 päivää poistumiskieltoa, ei myöhemmin sotilas Y voi saada vastaavasta 4 päivää

poistumiskieltoa tai toisaalta selvitä muistutuksella, ellei kokonaisuus sisällä tätä erityisesti tukevia seikkoja.

Rikokseen syyllistynyt ja kurinpitorangeistukseen tuomittu voi hakea joukko-yksikön komentajan, perusyksikön päällikön tai perusyksikön vääpelin tekemään kurinpitopäätökseen ratkaisupyynnön joukko-osaston komentajalta.

Tämä jälkeen muutosta voi hakea tekemällä kurinpitovalituksen. Kurinpitovalituksen käsittelee toimivaltainen tuomioistuin. (Sotilaskurinpitolaki, 55 §.)

Sekä ratkaisupyynnön, että kurinpitovalituksen määräaika on seitsemän päivää kurinpitopäätöksen vastaanottamisesta (Sotilaskurinpitolaki, 58 § ja 61 §).

Kurinpitorangeistuksen täytäntöönpanon toteuttaa lähtökohtaisesti sen perusyksikön päällikkö, jossa rangaistuksen saanut palvelee, eli toisin sanoen lähin kurinpitoesimies (Sotilaskurinpitolaki, 69 § 1 mom.). Täytäntöönpanon voi toteuttaa joukko-osastossa myös riittävän kokenut virkamies. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi oikeusupseeria (HE 30/2013 vp, s. 71). Eri kurinpitorangeistusten täytäntöönpanosta säädetään kustakin erikseen, mutta kaikkien kurinpitorangeistusten, paitsi varoituksen ja kurinpitosakon, täytäntöönpano tulee aloittaa viipymättä heti kurinpitopäätöksen tekemisen jälkeen. Varoitukseen osalta päätöstä tulee lykätä siihen asti, kunnes päätös on lainvoimainen (Sotilaskurinpitolaki, 70 §). Tämä on sotilaallisen kurin ja järjestyksen kannalta koettu välttämättömäksi, sillä mikäli kaikkien kurinpitorangeistusten tulisi odottaa lainvoimaisuutta, voisivat rangaistuksen saaneet tehdä koko kurinpitomenettelyn merkityksettömäksi valittamalla päätöksestä ja siirtämällä sen tuomioistuimen käsittelyyn ja näin ollen lykkäämällä sen täytäntöönpanoa (HE 30/2013 vp, s. 72). Esimerkkinä voidaan käyttää poistumiskiellon muodossa annettua kurinpitorangeistusta. Lain mukaan poistumiskieltoon määrätty sotilas ei saa poistua ilman rangaistuksen toimeenpanneen henkilön lupaa poistumiskieltoalueelta, joiksi luetaan kasarmi-, majoitus-, tai niihin rinnastettavat alueet (Sotilaskurinpitolaki, 74 § 2 mom.). Tämä tarkoittaa luonnollisesti myös sitä, että poistumiskiellon aikana siihen määrätty sotilas ei saa käydä iltavapailta, viikonloppuvapailta tai muilla myönnettyillä lomilla. Valittamalla kurinpitopäätöksestä, sen täytäntöönpano lykkääntyisi ja henkilö voisi poistua varuskunnasta edellä mainituille vapaille tai lomille. Asian

käsittelyaika tuomioistuimessa voisi venyä niin pitkäksi, että kyseinen henkilö on saattanut jo kotiutua, ennen kuin alkuperäinen rangaistus saa lainvoiman. Toimeenpanoa voidaan kuitenkin lykätä tiettyjen edellytysten, kuten väliaikais määräyksen (Sotilaskurinpitolaki, 56 §), kurinpitopäätöksen olennaisen virheen, rangaistun terveydentilan tai erityisen painavan syyn täytyessä (71 § 2–3 mom.).

4.2 Sotilasrikokset

Sotilasrikoksilla tarkoitetaan rikoslain (39/1889) luvun 45 alaisia rikoksia sekä sotilasoikeudenkäyntilain (326/1983) 1 luvun 2 §:n 2 momentissa mainittuja rikoksia edellyttäen, että teko on kohdistunut toiseen sotilaaseen tai puolustusvoimiin. Sotilasrikokset voidaan jakaa varsinaisiin ja epävarsinaisiin sotilasrikoksiin. Varsinaisia sotilasrikoksia ovat rikoslain 45 luvun alaiset rikokset, joita ovat esimerkiksi palvelus- ja kuuliaisuusrikokset, kun taas epävarsinaisia sotilasrikoksia ovat sotilasoikeudenkäyntilaissa eriteltyt, esimerkiksi henkeen ja terveyteen tai omaisuuteen kohdistuvat rikokset (uudistustyöryhmä, S. j. r., 2020, s. 12–13). Seuraavana esitellään lyhyesti yleisimpiä varsinaisia sotilasrikoksia. Valta on pro gradu -työssään tilastoinut sotilasrikoksia Pääesikunnan asiakirjan perusteella. Työssä selvisi, että vuonna 2020 tehtiin 3034 sotilasrikosta, joista 53 % koski palvelusrikoksia ja 27 % poissaolorikoksia. Kuuliaisuusrikokset, vartiorikokset sekä sotilaan sopimattomat käyttäytymiset muodostivat kukin 5–6 % kaikista rikoksista. (Valta, 2022, s. 33.)

Palvelusrikokset:

Sotilas tuomitaan perusmuotoisesta palvelurikoksesta kurinpitorangaistukseen tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi, mikäli hän rikkoo tai jättää täyttämättä palvelukseen kuuluvan velvollisuuden tai sotilaallisesta järjestystä koskevan ohjesäännöllä tai muulla tavoin annetun määräyksen (Rikoslaki, 45 luku 1 § 1 mom.). Lisäksi palvelurikokseen syyllistyy, mikäli sotilas on palvelustehtävässä palveluskuntoon vaikuttavasti alkoholin tai huumeainesten vaikutuksen alainen tai jos hän itseään vahingoittaen tai valehtelemalla pyrkii

saavuttamaan kevennetyn palveluksen tai loman (Rikoslaki, 45 luku 1 § 2 mom.). Palvelusrikos voi olla törkeä, lievä tai tuottamuksellinen. Näiden arviointiin vaikuttaa esimerkiksi tarkoituksellisuus, pyrkimykset, tehtävän vastuullisuus ja teon arviointi kokonaisuutena (Rikoslaki, 45 luku 2–4 §). Esimerkkinä palvelusrikoksesta voidaan pitää tilannetta, jossa sotilas välttelee käsketyt viikko-ohjelman mukaista palvelua, kuten aamupalaa, jäämällä nukkumaan (Halonen & Karvinen, 2017, s. 34).

Poissaolorikokset:

Sotilas tuomitaan luvattomasta poissaolosta kurinpitorangaistukseen tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi, mikäli hän poistuu oikeudettomasti joukosta tai paikasta, jossa hänen on palveltava, taikka jättää saapumatta palvelukseen määräaikana (Rikoslaki, 45 luku 9 §). Luvaton poissaolo muuttuu karkuruudeksi, mikäli se on kestänyt yli viisi vuorokautta ja on ollut omiaan aiheuttamaan haittaa sotilaan koulutukselle tai palveluksen suorittamiselle (Rikoslaki, 45 luku 10 §). Yksi yleinen tapa syyllistyä luvattomaan poissaoloon on myöhässä lomilta palaaminen. Lomia koskevat käytännöt käsketään joukko-osastojen sisäisesti. Lisäksi kasarmilta poistuessaan ja sinne palatessaan varusmiehen on ilmoitauduttava yksikkönsä päivystäjälle. (Halonen & Karvinen, 2017, s. 35–36.) Mikäli joukko-osastossa on käsketty lomilta palaamisen ajankohdaksi kello 22:00 ja varusmies ilmoittautuu pois lomilta ilman hyväksyttävää syytä kello 23:20, on hän syyllistynyt luvattomaan poissaoloon, jonka kesto on yksi tunti ja 20 minuuttia. Mikäli kyseinen varusmies olisi lisäksi lähtenyt yksiköstään lomalle oikeudettomasti ennen lomien käskettyä alkamisaikaa, lasketaan tällöin luvaton poissaolo alkaneeksi jo siitä hetkestä, kun varusmies poistui yksiköstä. Tällöin luvaton poissaolo katsotaan päättyneeksi vasta varusmiehen palattua yksikköön. (HS451, 2022, s. 21.)

Esimerkiksi palvelusrikokset ovat laadultaan blankorangaistussäännöksiä. Tämä tarkoittaa sitä, että rikkeet, joita tekemällä sotilas mainittuun rikokseen syyllistyy, eivät kokonaisuudessaan löydy suoraan lakitekstistä. Kuten yllä

mainittu, palvelusrikoksen tunnusmerkistön täyttää ohjesäännöllä tai muilla tavoin annetun määräyksen rikkominen. Näiden osalta rikkomisen täyttävien edellytysten on lakitekstin sijaan löydyttävä Puolustusvoimien sisäisistä normeista, ohjesäännöistä tai esimerkiksi harjoituksen toteuttamiseen liittyvistä käskyistä. Lisäksi ne on avattava sillä tarkkuudella, ettei kyseisen määräyksen tai käskyn rikkomisen rangaistavuus voi jäädä epäselväksi. On myös huomiotavaa, että tämän kaltaiset alemman tason määräykset eivät saa olla ristiriidassa lakitekstin ja asetusten kanssa. (Lappi-Seppälä ym., 2022, s. 1485, 1497–1498, 1499.) Sotilaallisen harjoituksen toteuttamiskäsky voi esimerkiksi määrittää harjoitusalueelle tiekohtaista nopeusrajoitusta alhaisemman nopeusrajoituksen, jota harjoitusjoukot ovat tällöin velvoitettuja noudattamaan.

5 ESITUTKINTA – TEORIASTA JA PROSESSISTA

5.1 Roolit ja tehtävät esitutkinnassa

Kuten edellä mainittu, alkaa sotilasrikosten kurinpitomenettely tavanomaisen rikosprosessin selvittämisen tavoin esitutkinnasta. Tässä luvussa käsitellään erityisesti sotilaskurinpitoprosessissa toteutettavaa esitutkintaa teoriassa ja käytännössä. Esitutkintalaki (805/2011) määrittää siinä selvitettävät asiat, jotka ovat:

- 1) mikä epäilty rikos on tapahtunut, missä olosuhteissa se on tehty, ketkä ovat asianosaisia, mitä vahinkoa on aiheutettu ja mitä hyötyä saavutettu (1 luku 2 § 1 mom. 1 k.)
- 2) onko epäillyllä rikoksella hankittu omaisuus mahdollista palauttaa asianomistajalle (1 luku 2 § 1 mom. 2 k.)
- 3) onko asianomistajalla yksityisoikeudellisia vaatimuksia (1 luku 2 § 1 mom. 3 k.)
- 4) ja suostuvatko mahdollinen asianomistaja ja rikoksesta epäilty kirjalliseen menettelyyn (1 luku 2 § 1 mom. 4 k.)

Lisäksi tavoitteena on, että esitutkinnan perusteella syyteharkinta ja asianosaisten etujen valvominen voidaan toteuttaa asianmukaisesti ja että todistelu voidaan ottaa pääkäsittelyssä vastaan yhdellä kertaa tai asia voidaan ratkaista kirjallisessa menettelyssä (ETL, 1 luku 2 § 2 mom.). Esitutkinta vaatii aina tutkinnanjohtajan, ja siinä roolissa toimii pakkokeinolain mukaisesti pidättämisoi-keuden omaava virkamies (ETL, 2 luku 2 §). Sotilaskurinpidollisessa esitutkin- nassa erotaan tästä kuitenkin siten, että tutkinnanjohtajan rooli on ensisijai- sesti sillä kurinpitoesimiehellä, joka vastaa esitutkinnan toimittamisesta (Soti- laskurinpitolaki, 28 § 1 mom.). Tutkinnanjohtajan kuuluu lain mukaan muun muassa päättää epäillyn rikoksen asianosaisista, tutkijan mahdollisesta esteellisydestä, yleisesti esitutkinnan toimittamisesta, loppulausunnon pyytämi- sestä sekä valvoa, että tutkijat toteuttavat työnsä esitutkinnan perusperiaattei- den mukaisesti. Koska tutkinnanjohtajan rooli on ensisijaisesti valvova, ei tä- män tulisi osallistua kuulusteluihin tai muihin rikostutkintaan liittyviin toimiin, merkittäviä kuulusteluja lukuun ottamatta. (Fredman ym., 2020, s. 142–143.)

Toinen esitutkintavirkamies on tutkija, joka toimittaa esitutkintaan liittyvät kuu- lustelut, muut toimenpiteet sekä tutkinnanjohtajan erikseen käskemät mää- räykset (ETL, 2 luku 3 §). Edellä mainittujen lisäksi tutkijan tehtäviin kuuluu esimerkiksi esitutkinatoimenpiteiden suunnittelu, asianosaisen tiedonsiirtövä- lineen tai asiamiehen välityksellä kuulemisen salliminen ja omien tutkintaan liittyvien toimien lainmukaisuudesta vastaaminen (Fredman ym., 2020, s. 144– 146). Sotilaskurinpitolaki määrittää erikseen, että tutkijana toimii riittävän kou- lutuksen esitutkintaan saanut Puolustusvoimien virkamies (28 § 3 mom.). Tut- kijana ei saa toimia henkilö, joka täyttää esteellisyysperusteet. Puolustusvoi- missa hyvin yleinen esteellisyys koskee esimies-alaissuhdetta. Esitutkintalain mukaan esteellisyysperuste täyttyy, jos esitutkintavirkamies on palvelussuh- teessa asianosaiseen, tai jos luottamus puolueettomuudesta jostain muusta erityisestä syystä vaarantuu (2 luku 8 § 1 mom. 4 ja 7 k.). Mikäli esitutkintavir- kamies näkee itsensä esteelliseksi, tulee tämän saattaa tämä esimiehelleen ilmi viipymättä. Tämä koskee siis sekä tutkinnanjohtajaa, että tutkijaa. (Fred- man ym., 2020, s. 151.) Esteellisyys tulee tutkijan osalta kyseeseen puolus- tusvoimissa esimerkiksi tilanteessa, jossa rikoksesta epäilty tai asianomistaja on tutkijan alainen (esim. tutkija on 1.Jääkärijoukkueen johtaja ja rikoksesta

epäilty 1.Jääkärijoukkueessa palveleva varusmies). Lisäksi on esitetty, että esteellisyysperusteet täyttyisivät kurinpitoesimiehenkin osalta silloin, kun tämä on rikoksesta epäiltyyn esimiesasemassa oleva perusyksikön päällikkö. Tätä on perusteltu kurinpitoesimiehen mahdollisella asenteellisella, joka vaikuttaa tämän kykyyn tehdä päätös asiassa tasapuolisuusperiaatetta noudattaen. Tämän on nähty vaarantavan rikoksesta epäillyn syyttömyysolettaman. (Leväinen, 2024, s. 117 ja 311.) On kuitenkin huomioitava, että tavanomaisessa perusyksikössä varusmiespalveluksen voi suorittaa vuosittain jopa 300–600 varusmiestä. Tällöin on pidettävä epätodennäköisenä, että kurinpitoesimiehen asemassa oleva kykenisi muodostamaan yksittäisestä varusmiehestä pelkän esimiesasemansa vuoksi mielipiteen.

Muut roolit esitutkinnassa jakautuvat asianosaisille, joita ovat asianomistaja, rikoksesta epäilty tai ”muu henkilö, jonka oikeuksiin, etuihin tai velvollisuuksiin rikos ja sen selvittäminen voivat vaikuttaa”. Tutkinnanjohtaja määrittää tarvittaessa henkilöiden asianosaisuuden. (ETL, 2 luku 5 §.) Kaikkien asianosaisten osalta merkittävimmäksi ”tehtäväksi” voidaan nähdä velvollisuus osallistua esitutkintaan ja alistua kuulusteltavaksi, joiden perustana on yleinen kansalaisvelvollisuus (Fredman ym., 2020, s. 380).

5.2 Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet

Esitutkintalaki määrittää esitutkintaperiaatteet. Niitä ovat lain 4. luvun mukaisesti:

1 § Tasapuolisuusperiaate

”Esitutkinnassa on selvitettävä ja otettava huomioon sekä rikoksesta epäiltyä vastaan että hänen puolestaan vaikuttavat seikat ja todisteet.”

2 § Syyttömyysolettama

”Rikoksesta epäiltyä on kohdeltava esitutkinnassa syyttömänä.”

3 § Oikeus olla myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen

”Rikoksesta epäillyllä on oikeus olla myötävaikuttamatta sen rikoksen selvittämiseen, josta häntä epäillään.” (ts. itsekriminointisuoja)

4 § Suhteellisuusperiaate

”Esitutkintatoimenpiteen ja siitä aiheutuvan henkilön oikeuksiin puuttumisen on oltava puolustettavia suhteessa selvitettävään rikokseen, selvitettävän asian selvittämistarpeeseen sekä toimenpiteen kohteena olevan henkilön ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin ja muihin asiaan vaikuttaviin seikkoihin nähden.”

5 § Vähimmän haitan periaate

”Esitutkinnassa ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä esitutkinnan tarkoituksen saavuttamiseksi.

Esitutkintatoimenpiteellä ei saa aiheuttaa kenellekään tarpeettomasti vahinkoa tai haittaa.”

sekä,

6 § Hienotunteisuusperiaate

”Esitutkinnan asianosaisia ja muita esitutkintaan osallistuvia on kohdeltava hienotunteisesti.”

Tasapuolisuusperiaatteen keskiössä on aineellisen totuuden selvittäminen sekä se, että tutkijalla ei ole ennakkokäsitystä tutkittavasta asiasta tai tutkintaan liittyvistä asianosaisista. Syyttömyysolettaman mukaan henkilöä tulee kohdella esitutkinnassa syyttömänä, kunnes syyllisyys on laillisesti näytetty toteen, jotta epäilyistä johtuvia mahdollisia haitallisia lieveilmiöitä pystyttäisiin minimoimaan virheelliset tai toteen näyttämättömät epäilyt silmällä pitäen.

Itsekriminointisuojaan mukaan rikoksesta epäillyn tulee rikoksen selvitykseen liittyen ilmoittaa vain henkilö- ja yhteystietonsa. Hänellä ei ole totuudessapysymisvelvoitetta eikä hänen tarvitse ilmaista mitään, mikä edesauttaisi rikoksen selvittämistä. Suhteellisuusperiaatteen mukaan esitutkinnan selvittämiseen käytettävien toimien, resurssien, pakkokeinojen ja menetelmien tulee olla suhteessa selvittävän asian laatuun, vaikuttavuuteen, sen aiheuttamiin vahinkoihin ja merkittävyyteen. Vähimmän haitan periaatteen mukaan esitutkintaan liittyvistä toimenpiteistä ei saa aiheutua asianosaisille suurempaa kuin asian selvittämisen kannalta välttämätöntä haittaa. Hienotunteisuusperiaate ulottuu koskemaan kaikkia esitutkinnan asianosaisia ja sen taustalla on, että asianosaisia on kohdeltava häveliäisyysnäkökohdat, kohteiden ikä ja terveydentila sekä epäluulojen välttäminen huomioon ottaen. (Tolvanen & Kukkonen, 2011, s. 34–37.)

5.3 Esitutkintatoimenpiteet

Esitutkintatoimenpiteet määritellään käytännössä kunkin tutkittavan rikoksen osalta erikseen. Yleisesti tutkintatoimet voi jaotella taktiseen ja tekniseen tutkintaan. Taktiset tutkintatoimet sisältävät rikoksen selvittämiseen tarvittavien tietojen keräämisen, kuten puhuttelut, kuulustelut sekä muut todistelut. Teknisiin tutkintatoimiin kuuluu esimerkiksi rikospaikkatutkinta, jossa tapahtumapaikalla tehdään tieteellistä tutkintaa, kuten esimerkiksi sormenjälkien keräämistä sekä muiden biologisten ja fysiologisten jälkien tutkintaa ja analysointia. (Fredman ym., 2020, s. 314–315.) Puolustusvoimien sotilaskurinpidollisissa esitutkinnoissa suurin osa esitutkintatoimenpiteistä keskittyy taktiseen tutkintaan, sillä luvussa 4.2 esitettyjen lukumäärien mukaisesti jakautuvat varsinaiset sotilasrikokset ovat laadultaan sellaisia, ettei niiden tutkimiseen voi tai ole järkeä kohdistaa teknisiä tutkintatoimia. Taktisista tutkintatoimista käytetään lähtökohtaisesti kaikkia menetelmiä.

Taktiset menetelmät voidaan aloittaa alustavasta puhuttelusta. Alustavissa puhutteluissa kuulusteltavaa on kohdeltava rauhallisesti ja asiallisesti, sekä ilman puhuttelun sisältämää johdattelua, jolla puhuttaja pyrkii saamaan kuultavalta

tietyn laatuksen lausuman, käyttäen tehosteena esimerkiksi uuvuttamista, uhkailua tai lupaus erityisistä eduista ja näin vaikuttaen kuultavan omaan ratkaisuvapauteen tai tahdonilmaisuuksiin. (ETL, 7 luku 20 §.) Lisäksi alustavassa puhuttelussa on pyrittävä selvittämään kuultavan asema sekä ilmaisemaan se tälle mahdollisimman pikaisesti. Sen sijaan, mikäli asema on tiedossa jo ennen puhuttelua, koskee todistajaa sekä asianomistajaa totuudessa pysymisvelvollisuus. Oikeudet ja velvollisuudet voivat myös muuttua puhuttelun aikana tai sen jälkeen, mikäli puhuteltavan rooli muuttuu. (Tolvanen & Kukkonen, 2011, s. 98–99.) Käytännössä roolin muuttuminen voisi tarkoittaa esimerkiksi, että alustavassa puhuttelussa henkilöä kuullaan todistajana rikokseen ja puhuttelun myötä selviää seikkoja, jotka viittaavat hänen olevan osallinen siinä määrin, että rooli vaihtuu rikoksesta epäiltyyn.

Seuraava menetelmä on kuulustelu, joka pitää toteuttaa kaikille asianosaisille, eli asianomistajalle ja rikoksesta epäillylle. Asianomistajan osalta tästä voidaan poiketa, mikäli kuulustelun ei oleteta tuovan lisää asian kannalta oleellisia tietoja ja kunhan tämä on antanut kurinpitotoimen ratkaisun kannalta tarvittavat tiedot muilla tavoin. (ETL, 7 luku 1–2 §; Sotilaskurinpitolaki, 5 luku 31 § 1 mom.) Tämän voidaan nähdä tarkoittavan esimerkiksi kirjallista kannanottoa vaatimukseen, jossa asianomistaja ilmoittaa, ettei tällä ole rikoksesta epäiltyä kohtaan vaatimuksia käsiteltävään asiaan liittyen.

Kuulustelu on määrämuotoinen esitutkintatoimenpide. Sen tavoitteena on selvittää, voidaanko syyte tehdystä rikoksesta nostaa ja mitä asiassa kaikkienensa on tapahtunut. Kuulustelun alussa kuulusteltavalle ilmoitetaan tämän asema esitutkinnassa, sekä tämän oikeudet ja velvollisuudet luvun 5.1 mukaisesti. Lisäksi rikoksesta epäillylle tulee yksilöidä teko, josta häntä epäillään, ilmoittaa uudestaan oikeudesta olla myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen sekä oikeudesta käyttää avustajaa. Kuulusteluun on lisäksi kuulusteltavan pyynnöstä kutsuttava puolueeton kuulustelutodistaja, jonka myös tutkija voi tehdä oma-aloitteisesti. On myös huomioitava, että kuultavalle tulee ilmoittaa tämän kielelliset oikeudet esitutkintaan liittyen. (ETL, 7 luku 10–11 § ja 4 luku 12 §; Tolvanen & Kukkonen, 2011, s. 98.) Sotilaskurinpidollisten esitutkintojen tutkintamenetelmien ollessa ensisijaisesti taktisia, korostuu kuulustelun merkitys

jopa tärkeimmäksi tutkinnan osakokonaisuudeksi. Näin ollen tutkijan osaaminen esimerkiksi kuulustelutaktiikan osalta on tärkeää, jotta kuulustelun tavoitteet on mahdollista saavuttaa (Fredman ym., 2020, s. 354–355.)

Kuulustelu on alkuilmoitusten jälkeen järkevää aloittaa kuulusteltavan vapaasta kerronnasta, jolloin tämä kertoo koko käsiteltävän asian omasta näkökulmasta. Koska kuulustelija ei tässä vaiheessa vielä esitä kysymyksiä, lisää vapaan kerronnan osio kuulustelun luotettavuutta, koska äänessä on vain kuulusteltava. Kuulustelija voi tämän jälkeen tarkentavilla kysymyksillä, joita on suunniteltu jo etukäteen tai joita kuulustelija on kehittänyt vapaan kerronnan tai aikaisempien kysymysten vastauksien perusteella, täydentää kuulusteltavan kertomusta. Tarkentavien kysymysten osalta esimerkiksi kysymys ja vastaus -menetelmä on mahdollinen. (Tolvanen & Kukkonen, 2011, s. 111.)

Kuulustelu kirjataan kuulustelupöytäkirjaan, joka on osa muuta esitutkimateriaalia, eli esitutkimuspöytäkirjaa. Kuulustelun sisältö on kirjattava kuulustelupöytäkirjaan tutkittavan asian selvittämisen edellyttämässä laajuudessa. Välittömästi kuulustelun jälkeen se annetaan kuulusteltavan tarkastettavaksi ja pöytäkirjaan tehdään tämän pyytämät tarkennukset tai muutokset, mikäli niitä ilmenee. Tarkastamisen jälkeen pöytäkirjaan ei saa tehdä muutoksia. (ETL, 9 luku 2 § ja 6 §; Tolvanen & Kukkonen, 2011, s. 111.)

Tutkintaan kuuluva muu todistelu voidaan toteuttaa sopivassa vaiheessa tutkinnan aikana. Sotilaskurinpidollisissa esitutkinnoissa merkittävänä menetelmänä on kirjallisten todisteiden kerääminen osaksi esitutkimuspöytäkirjaa. Kirjalliset todisteet voivat liittyä esimerkiksi tutkittavaan asiaan sidoksissa oleviin asiakirjoihin (Tolvanen & Kukkonen, 2011, s. 162). Koska tutkittava rikos voi olla blankorangaistussäännöksen mukainen, on esitutkimateriaaliin syytä liittää esimerkiksi yleisen palvelusohjesäännön, joukko-osaston palvelusohjeen tai varomääräyksen kohta, josta ilmenee tarkemmin, miksi rikoksesta epäiltyä epäillään rikoksesta. Tämän lisäksi kirjallisena todisteena voidaan käyttää muuta rikoksen tapahtumisen vahvistavaa asiakirjaa, kuten päivästäjän pöytäkirjaa. Esimerkiksi luvatonta poissaoloa tutkittaessa, päivästäjän

pöytäkirjasta tulee ilmi rikoksesta epäillyn yksikköön ilmoittautumisaika, jolla on merkitystä luvattoman poissaolon kestoa ja merkitystä arvioitaessa.

Esitutkinna päätttäminen ei ole varsinainen esitutkintatoimenpide. Tästä huolimatta se on itsessään merkittävä osa tutkinnan kokonaisuutta, joka myös toistuu esitutkinnasta riippumatta. Esitutkinna päätttämiseen kuuluu esitutkinna-pöytäkirjan saattaminen loppuun ja toimittaminen eteenpäin. Esitutkinna-pöytäkirjaan otetaan kuulustelupöytäkirjat sekä muu kertynyt asiakirja-aineisto, jolla on merkitystä asian selvittämisessä, jonka jälkeen pöytäkirja toimitetaan sotilasviranomaiselle (ETL, 9 luku 6 § 2 mom. ja 10 luku 2 § 1 mom.). Tämän voidaan nähdä tarkoittavan tutkijan toimenpidettä, jossa esitutkinna-pöytäkirja toimitetaan koottuna tutkinnanjohtajalle, eli kurinpitoesimiehelle, kurinpitopäätöksien tekemistä varten.

5.4 Suppea esitutkinta

Suppea esitutkinta on nimensä mukaisesti peruslaajuista esitutkintaa suppeampi menettely, jolla on tarkoitus tutkia selviä ja yksinkertaisia rikoksia, joiden teosta ei ole odotettavissa yleisen rangaistuskäytännön mukaisesti ankarampaa rangaistusta, kuin sakkoa. Tutkinnanjohtaja päätää tarvittaessa, että toimitetaan tutkinta suppeana vai täydellisenä. (ETL, 3 luku 14 § 1 ja 3 mom.) Suppea esitutkinta eroaa lain mukaan täydellisestä esitutkinnasta siten, että siinä ei ole tutkinnanjohtajaa. Lisäksi rikoksesta epäillylle ei tarvitse ilmoittaa oikeudesta käyttää avustajaa tai oikeudesta käyttää kuulustelutodistajaa. Suppeassa esitutkinnassa kuulustelukertomukseen kirjataan vain kuultavan lausuman pääsisältö ja se voidaan tarvittaessa kirjata myös muuhun asiakirjaan, kuin kuulustelupöytäkirjaan. (ETL, 4 luku 6 § 3 mom.; ETL, 11 luku 2 §.)

Suppealla esitutkintamenettelyllä on lainsäädäntövaiheessa pyritty poliisiviranomaisen tutkintaresurssien säästämiseen sellaisten epäiltyjen rikosten osalta, joiden selvittäminen kyetään hoitamaan kenttätoiminnassa. Käytännössä rajapintana voidaan pitää rikokseen tarvittavan näytön, kuten todistajakertomusten tai asiantuntijalausuntojen laajuutta sekä teolla aiheutetun

vahingon vakavuutta. Tapauksen ollessa selvä ja yksinkertainen, aiheutettujen vahinkojen (lähtökohtaisesti materiaali) ollessa pienet ja kiistattomat sekä seurausten ollessa pelkästään rikosoikeudelliset, on tutkinta mahdollista suorittaa suppeana ja usein myös tapahtumapaikalla. (Fredman ym., 2020, s. 35–36.) Poliisiviranomaisessa tehdyssä tutkimuksessa on nostettu esiin suppean esitutkinnan tavoite myös asianosaisten näkökulmasta. Suppealla menettelyllä pyritään myös heidän vaivansa säästämiseen. Kun tutkinta saadaan käyntiin tai jopa kokonaan valmiiksi heti tapahtumapaikalla, ei poliisin tarvitse käyttää myöhemmin resursseja tämän tavoitteluun tutkinnan loppuun saattamista varten eikä tutkintaan käytettävä aika pääse kokonaisuudessaan venymään kohtuuttomasti. (Montonen, 2021, s. 6.) Tällä voi olla asianosaisten tulevaisuuteen positiivinen vaikutus, kun asia saadaan käsiteltyä pikaisesti loppuun sekä tutkinnan että mahdollisen määrätyn seuraamuksen myötä.

6 TILASTOJA SOTILASKURINPIDOLLISISTA ESITUTKINNOISTA

6.1 Sotilasrikosten lukumääriä Puolustusvoimissa ja Jääkäriprikaatissa vuonna 2023

Tutkimusta varten Puolustusvoimien Pääesikunnan Oikeudelliselta osastolta pyydettiin tilastoja esitutkinnoista ja sotilasrikoksista vuodelta 2023. Pyyntö koski sotilasrikostapauksia sekä maanlaajuisella tasolla, että valitussa joukko-osastossa, eli Jääkäriprikaatissa. Pyydetyillä tilastoilla kuvataan Puolustusvoimallisella sekä paikallisella tasolla esitutkintojen tuottamaa työmäärää, koska se on tutkimuksen tavoitteen, eli suppean esitutkinnan käytettävyyden ja mahdollisen työkuorman keventämisen kannalta oleellista. Tilastot sotilasrikosten osalta koskivat valikoituja varsinaisia sotilasrikoksia, joiden selvittämisen osalta suppeaa esitutkintaa pidetään hypoteettisesti mahdollisena menetelmänä. Oikeudellinen osasto toimitti pyydetty tilastot sähköpostin muodossa.

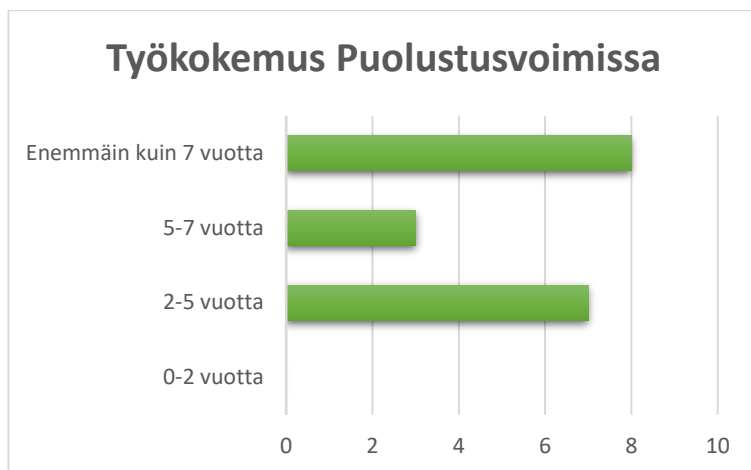
Vuonna 2023 Puolustusvoimissa järjestettiin 2 670 esitutkintaa. Jääkäriprikaatissa vastaava määrä oli samalla tarkastelujaksolla 164. (Miesvirta, 2024.) Näin ollen hieman yli 6 % kaikista esitutkinnoista koskivat Jääkäriprikaattia. Lukemissa ei ole eritelty varusmiehiä, henkilökuntaa tai reserviläisiä koskevia esitutkintoja. Suhde Leväisen väitöskirjassaan osoittamien kurinpitotarkaisujen määriin verrattuna on pysynyt lähes samana, sillä vuoden 2017 ensimmäisellä neljänneksellä Jääkäriprikaattia koski 8 % koko maan sotilaskurinpitotarkaisuksista (Leväinen, 2024, s. 16). Jääkäriprikaatin ollessa joukko-osastona pienimmästä päästä, on luonnollista, että pääosa esitutkinnoista kohdistuu suurempiin varuskuntiin. Mainittakoon, että suurimmiksi joukko-osastoiksi luetaan yleisesti Karjalan prikaati, Porin prikaati ja Kainuun prikaati. Tästä saa viitteitä myös aiemmin mainituista vuoden 2017 ensimmäisen neljänneksen sotilaskurinpitotarkaisuksista, joista yli 30 % koski Karjalan prikaattia, yli 18 % Porin prikaattia ja 15 % Kainuun prikaattia.

Varsinaisten sotilasrikosten osalta Oikeudelliselta osastolta pyydettiin tilastoja lievistä palvelusrikoksista sekä luvattomista poissaoloista (RL, 45 luku 3 § ja 9 §). Oikeudellisen osaston tilastoissa ei ole eritelty lieviä palvelusrikoksia muista palvelusrikoksista eikä luvattomia poissaoloja muista poissaolorikoksista. Rikoslaki siis tuntee perusmuotoisen ja lievän palvelusrikoksen lisäksi törkeän palvelurikoksen sekä tuottamuksellisen palvelusrikoksen. Luvattoman poissaolon lisäksi poissaolorikokseksi katsotaan karkaaminen. Palvelusrikoksia oli Jääkäriprikaatissa vuonna 2023 70 kappaletta ja poissaolorikoksia 48 kappaletta (Miesvirta, 2024). Erityisesti poissaolorikosten osalta, luvattoman poissaolon ollessa lievempi poissaolorikos, voitaneen olettaa, että niiden määrä suhteessa karkaamisiin oli suurempi.

6.2 Kysely Jääkäriprikaatin henkilöstölle

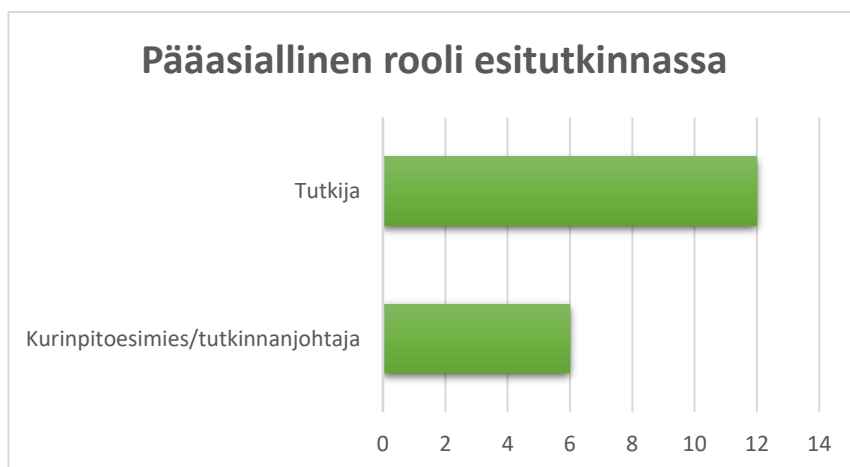
Tutkimukseen sisältyi kysely, joka kohdistettiin valitun joukko-osaston, eli Jääkäriprikaatin perusyksiköissä työskenteleville tai vastikään työskennelleille henkilökuntaan kuuluville sotilaille. Tutkimukseen vastasi anonyyminä 18 henkilöä (n=18) eri ammattiryhmistä (upseeri, opistoupseeri, aliupseeri). Kyselyllä

kuvataan kohdennetusti esitutkintojen parissa työskentelevien henkilökuntaan kuuluvien näkemyksiä, kokemuksia ja käytettyä aikaa esitutkintojen parissa. Kyselyyn sisältyi myös vapaan sanan osio, jossa vastaajat saivat halutessaan ilmaista, mikä tai mitkä asiat esitutkinnassa kuormittavat eniten.

Kuvio 2. Kyselyyn vastaajien työkokemus Puolustusvoimissa

Kyselyyn vastanneista kaikki olivat kuvion 2 mukaan työskennelleet Puolustusvoimissa vähintään 2 vuotta. On positiivista, että kukaan vastaajista ei sijoittunut 0–2 vuotta työskennelleiden segmenttiin, sillä tutkijan roolin voidaan nähdä olevan niin haastava, ettei alle 2 vuoden työkokemuksen omaavat sotilaat välttämättä hallitse riittävällä tasolla siihen liittyviä tehtäviä. Huomattava osa vastaajista oli työskennellyt yli 5 vuotta, jolloin voidaan jo puhua vähäistä enemmän kokemusta omaavista sotilaista.

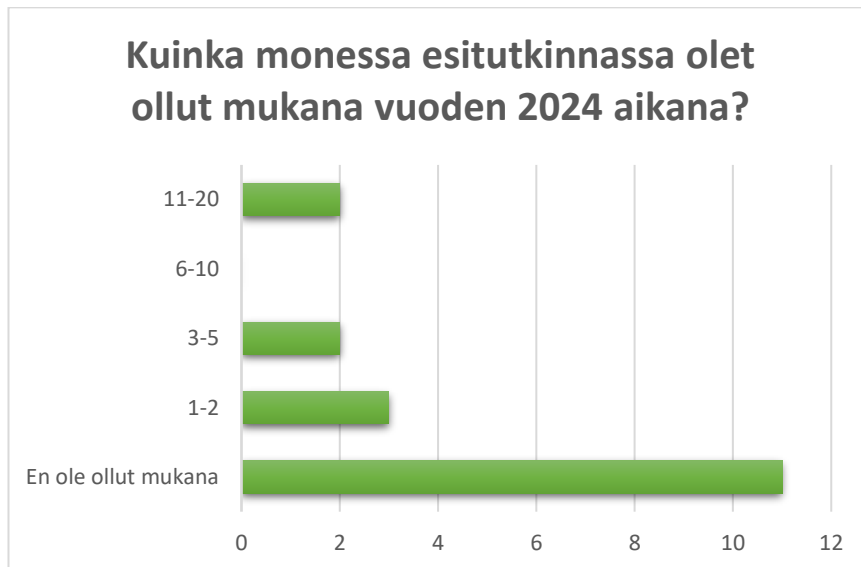
Kuvio 3. Vastaajien pääasiallinen rooli esitutkinnassa

Vastaajista 12 ilmoitti pääasiallisesti roolikseen esitutkinnassa tutkijan roolin (kuvio 3). Tämä kuvastaa sitä, että pääpaino tutkimuksen vastauksesta tulee tutkinnan käytännön työtä tekevien näkökulmasta. Kurinpitoesimiehen/tutkin-
nanjohtajan rooli on myös tärkeä kyselyn kannalta. He näkevät suuremman otoksen tutkijoista eri esitutkintatapausten myötä, jolloin heidän näkökulmansa on yhtä tutkijaa kattavampi.

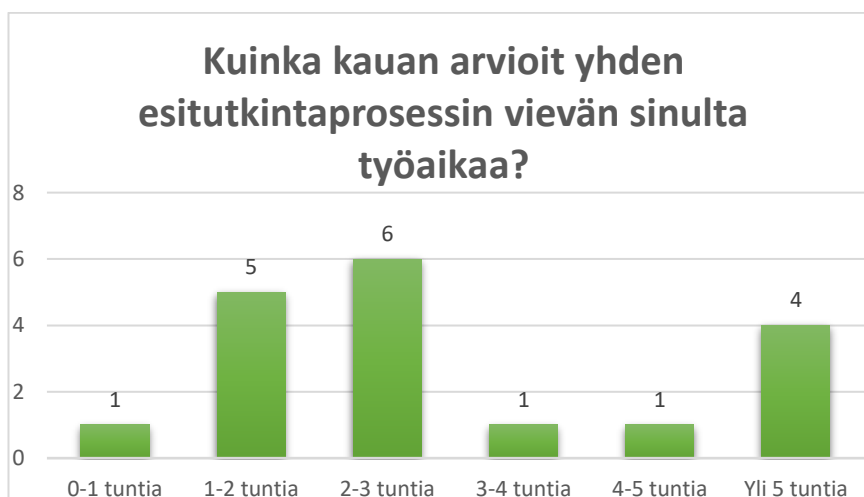
Kuvio 4. Vastaajien esitutkinnot koko työuran aikana

Kyselyyn vastanneista 12 oli kuvion 4 mukaan toiminut esitutkintavirkamiehenä yli 11 esitutkinnassa työuransa aikana. Nämä henkilöt muodostavat valtaosan vastaajajoukosta. Tämän perusteella voidaan todeta, että vastaajien joukossa oli henkilöitä, joilla on kattava kokemus esitutkintavirkamiehenä toimimisesta,

Kuvio 5. Vastaajien esitutkinnot vuoden 2024 aikana

Kyselyn tuloksista yllättävimpänä voidaan pitää sitä, että 11 vastaajaa ei ollut toiminut esitutkintavirkamiehenä yhdessäkään esitutkinnassa vuoden 2024 aikana. Kaksi vastaajaa oli toiminut esitutkintavirkamiehenä (tutkinnanjohtajana liitteen 1 mukaisesti) yli 11 esitutkinnassa kuluneen vuoden aikana. (Kuvio 5.) Kuluvan vuoden aikana esitutkintoihin osallistumattomien suuri määrä selittyisi sillä, että tutkijan tehtävät saattavat usein keskittyä muutamille tietyille henkilöille. Tutkinnanjohtaja kääntää aina erikseen tutkijan kuhunkin esitutkintaan ja hyväksi todettu tutkija valikoituu mahdollisesti helpommin kyseiseen rooliin myös jatkossa. Tämä tulee ilmi myös Vastaaja 9:n sanallisesta vastauksesta. (Liite 1.)

Kuvio 6. Vastaajien esitutkintaprosessiin käyttämä keskimääräinen työaika

Vastaajien esitutkintaan käyttämässä työajoissa on merkittävästi hajontaa. Kuusi vastaajaa, eli kolmasosa, ilmoitti käyttävänsä keskimäärin alle kaksi tuntia yhden esitutkinnan toteuttamisessa. Kyseinen määrä on inhimillinen, mutta huomiota tulee kiinnittää ryhmiin, jotka käyttävät yli kaksi tuntia työaikaa yhteen esitutkintaan. Heidän määränsä on yhteensä 12. Heidän joukossaan ovat toki myös tutkinnanjohtajat, jotka todennäköisesti sisällyttävät myös kurinpito-prosessiin käytettävän ajan vastaukseensa. (Kuvio 6.) Kuten tutkimuksen alussa mainitaan, työtehtävien määrä perusyksikössä kasvaa jatkuvasti ja kansainvälisyyden ollessa osa jokapäiväistä elämää. Tähän peilaten, jopa kolmen työtunnin käyttäminen esitutkintaan roolista riippumatta on nähtävä haasteena, puhumattakaan suuremmista ajankäytöistä. Esitutkinnat ovat lisäksi luonteeltaan ”pika-tilanteita”. Niihin liittyviä työtehtäviä ei voi ennakoida ja koska esitutkinta on lain mukaan käynnistettävä viipymättä, saavat ne muita työtehtäviä korkeamman prioriteettiluokituksen.

Avoimen kysymyksen vastauksista nousee esiin kaksi teemaa. Avoimessa kysymyksessä tiedusteltiin vastaajien näkökulmaa siitä, mikä esitutkinnassa on kuormittavinta. Ensimmäinen teema on osaamisvajae. Monet vastaajat tuovat ilmi lomakkeiden haasteellisuuden. Lomakkeiden oikea täyttö vaatii paljon resursseja ja näin ollen kasvattaa esitutkintaan käytettävää aikaa. Tutkijoille ei Vastaaja 1:n mukaan tarjota riittävää koulutusta, jotta he kykenisivät toteuttamaan tutkintatoimenpiteitä itsenäisesti. Sen sijaan hän kokee, että vastuu tutkijan perehdyttämisestä on tutkinnanjohtajalla. Tämä luonnollisesti lisää ennestään työkuormaa. Vastaaja 1:n näkökulma linkittyy muiden vastaajien huomioihin siitä, että lomakkeiden täyttö koetaan vaikeaksi. Lisäksi osaamisvajesta kertoo vastaajien näkemykset kuulusteluiden haasteellisuudesta. Kuulustelukysymyksiä ei välttämättä osata muotoilla tarkoituksenmukaisella tavalla. Tämä voi johtaa siihen, että tapauksesta riippuen asianosaista joudutaan kuulemaan uudestaan, joka jälleen lisää tutkintaan käytettävää aikaa muun muassa uusien lomakkeiden laatimisen vuoksi. (Liite 1.)

Toinen keskeinen teema on kokonaisuudessaan liian monimutkaiseksi ja kuormittavaksi koettu esitutkintaprosessi. Vaikka lomakkeiden täyttö liittyy myös

osaamisvajeeseen, on huomioitava myös inhimillinen puoli ja rutiinin puuttuminen. Kuten Vastaja 9 toteaa, perusyksiköissä työskentelevien päätehtävä ei ole esitutkintavirkamiehenä toimiminen. Lisäksi, kuten useat eri vastaajat kertovat, käytettäviä lomakkeita voi olla tutkittavasta tapauksesta riippuen hyvin paljon ja niiden oikeellista täyttämistä valvotaan, toki syystäkin, tarkasti, joka puolestaan johtaa siihen, että niiden oikeaoppiseen täyttämiseen kuluu paljon aikaa. Kahden vastaajan (Vastajat 5 ja 17) mukaan esitutkintojen käynnistämistä on jopa ryhdytty välttämään. (Liite 1.) Koska esitutkinnat ovat vastaajien ilmoittamien lukumäärien perusteella hyvinkin satunnaisia, ei niiden tekemiseen kehity rutiinia. Rutiini osaltaan tukisi osaamista erityisesti suuren huomion saaneissa lomakkeiden täytössä ja koska sitä ei kehity, joutuvat tutkijat ja sitä kautta tutkinnanjohtajat käyttämään esitutkintapöytäkirjan asiakirjoihin merkittävästi aikaa. Todettakoon myös, että jo yksittäiset havainnot siitä, että esitutkintojen tekemistä välteltäisiin niiden haasteellisuuden vuoksi ja tehtyjä rikoksia katsottaisiin läpi sormien, ovat huolestuttava kehityssuunta. Yleisyydessään se olisi omiaan vaikuttamaan negatiivisesti sotilaskurinpitajärjestelmän keskeisten tavoitteiden saavuttamiseen.

7 SUPPEAN ESITUTKINTAMENETTELYN HYÖDYNNETTÄVYYS SOTILASKURINPIDOLLISISSA ESITUTKINNOISSA

7.1 Suhde lakiin ja lain esitöihin sekä soveltuvat rikokset

Laissa ei yksiselitteisesti kielletä suppean esitutkinnan käyttämistä sotilaskurien tutkinnassa. Kuten sotilaskurinpitolain 29 § määrittää, on esitutkinta toimitettava asian selvittämisen edellyttämässä laajuudessa. Lain esitöissä on kuitenkin korostettu, että saman pykälän 2. momentti, jonka mukaan esitutkinta voidaan päättää ja asia siirtää tietyin edellytyksin kurinpitoesimiehen ratkaistavaksi, ei tarkoita esitutkintalain mukaista suppeaa esitutkintamenettelyä (HE 30/2013 vp, s. 52). Ja puolestaan mitä suppeasta esitutkinnasta säädetään, on sen käytön mahdollisuus vähäisissä ja selvissä asioissa, ja että menettelyn laajuuden määrittää tutkinnanjohtaja (ETL, 3 luku 14 § 1 ja 3 mom.).

Lain esitöissä mainitaan kuitenkin myös, että suppea esitutkintamenettely olisi mahdollista, mutta sitä ei ole juurikaan käytetty. Sen sijaan todetaan, että menettelyn käyttöä on pyritty välttämään Puolustusvoimien omissa sisäisissä ohjeistuksissa. Perusteena on pidetty oikeusturvan korostamista sekä prosessiekonomiaa niiltä osin, kun asian lopullinen käsittelytaso (tuomioistuin vai kurinpitomenettely) ei ole aina esitutkinnan aloittamishetkellä selvä. Epäselvissä tilanteissa ja erityisesti käsittelytason muuttuessa, asia jouduttaisiin selvittämään peruslaajuisessa esitutkinnassa, jolloin suppean menettelyn aloittaminen monimutkaistaisi prosessia. (HE 30/2013 vp, s. 14–15.)

Puolustusvoimissa noudatetaan eri tilanteissa sisäisiä määräyksiä, normeja ja ohjeita. Näin on myös kurinpitopäätösten osalta kurinpitorangeaistusta päätettäessä. Vaikka tutkimus käsittelee suppeaa esitutkintaa, kurinpitopäätös on siihen sidoksissa laissa esitettyjen suppean esitutkinnan edellytysten mukaisesti, kuten luvussa 5.4 mainitaan: ”kun teosta ei ole yleisen rangaistuskäytännön mukaisesti odotettavissa ankarampaa rangaistusta, kuin sakkoa.”

Puolustusvoimissa Pääesikunnan seuraamussuositus-asiakirjaa voidaan pitää vastaavana mittarina, kuin yleistä rangaistuskäytäntöä. Kyseisen asiakirjan tavoitteena on yhtenäistää rangaistuskäytäntöä valtakunnallisesti antamalla suositukset seuraamustasoista eri rikostyyppien osalta. Suositusta ei pidetä kurinpitoesimiestä sitovana, vaan se on tarkoitettu tukityökaluksi, joka sisältää usein esiintyvien eri rikoslajien tyyppi- ja tasokuvauksia, joiden osalta on jo vakiintunut seuraamuskäytäntö. (HS451, 2022, s. 3.) Seuraamussuositusta tarkastelemalla voidaan havaita, että suurin osa varsinaisista ja epävarsinaisista sotilasrikoksista soveltuisivat ankarimman rangaistuksensa puolesta selvitetäväksi suppeassa esitutkintamenettelyssä. Tämä pätee kaikkiin tasokuvauksiin, joissa suositellaan seuraamuksena korkeintaan poistumiskieltoa kurinpitorangeaistuksena. Kurinpitorangeaistuksen ja sakon verrannollisuutta tukee sotilaskurinpitolaki, jonka mukaan rikoksesta, josta on määrätty seuraamuksena sakko, voidaan sen asemasta tuomita kurinpitomenettelyssä kurinpitorangeaistukseen. Sama pätee myös toiseen suuntaan, eli kurinpitorangeaistuksen sijaan, voidaan tuomita sakkoon. (Sotilaskurinpitolaki, 4 §.)

Siitä huolimatta, että merkittävä osa sotilasrikoksista soveltuisi rangaistavuudeltaan suppeaan esitutkintamenettelyyn, olisi menettelyn mahdollinen käyttö syytä rajata ulottumaan vain lievimmän pään rikoksien selvittämiseen. Näitä olisivat esimerkiksi lievä palvelusrikos (muistutus tai 1–5 kertaa ylimääräistä palvelusta tai 1–10 vuorokautta poistumiskieltoa), alle viiden vuorokauden luvaton poissaolo (seurauksena muistutus tai 1–5 kertaa ylimääräistä palvelusta tai 1–15 vuorokautta poistumiskieltoa) sekä sotilaan sopimaton käyttäytyminen (seurauksena muistutus tai 1–4 kertaa ylimääräistä palvelusta tai 1–10 vuorokautta poistumiskieltoa) (HS451, 2022, s. 15–16, 18, 21, 26–27). Näillä rajauksilla annettaisiin ohjausta tutkintamenettelyn valintaan. Lisäksi voitaisiin korostaa, että tilanteessa, jossa pohditaan peruslaajuisen ja suppean esitutkinnan välillä, olisi ratkaisuna aina valita peruslaajuinen menettely.

7.2 Tilastoihin perustuvaa vertailua

Tutkimuksen tavoitteena on antaa hypoteettinen arvio suppean esitutkintaprosessin käytettävyydestä ja sen tuottamista hyödyistä, erityisesti henkilöstön työkuorman näkökulmasta. Työkuorma on sidoksissa työtehtävässä käytettyyn työaikaan. Näin ollen on syytä arvioida tutkimukseen kerättyjen tilastojen mukaisesti henkilöstön esitutkintoihin käyttämää työaika. Tähän hyödynnetään taulukon 5 vastausryhmiä, joille määritetään itseisarvot.

Taulukko 1. Itseisarvot vastausryhmille taulukkoa 5 mukailten

Vastausryhmä	Likiarvo	Vastaajien määrä
0–1 tuntia	0,5	1 (n1)
1–2 tuntia	1,5	5 (n2)
2–3 tuntia	2,5	6 (n3)
3–4 tuntia	3,5	1 (n4)
4–5 tuntia	4,5	1 (n5)
yli 5 tuntia	5,5	4 (n6)
		yhteensä = 18 (y)

$$(0,5n_1 + 1,5n_2 + 2,5n_3 + 3,5n_4 + 4,5n_5 + 5,5n_6) \div y \cong 2,9444\dots \approx 3 \quad (1)$$

Kaavan 1 mukaisesti kyselyyn vastanneiden esitutkintaan käyttämän työajan keskiarvo oli 3 tuntia. Kun tätä verrataan Pääesikunnan tiedoksiintoon vuonna 2023 Jääkäriprikaatissa pidetyistä esitutkinnoista, saadaan seuraava kaava:

$$\begin{aligned} 3h \times 164 \\ = 492h \end{aligned} \quad (2)$$

Eli, kun Jääkäriprikaatissa luvussa 6.1 mainitun mukaisesti pidettiin vuonna 2023 164 esitutkintaa, voidaan Jääkäriprikaatin henkilökunnan arvioida käyttäneen 492 työtuntia niiden suorittamiseen (kaava 2). Korostetaan kuitenkin, että arvio on tehty vain prikaatin henkilöstölle suunnattuun kyselyyn tulleiden vastausten perusteella. On myös huomioitava, että vastaajien joukossa on myös tutkinnanjohtajan/kurinpitoesimiehen roolissa vastanneita, jolloin arvioituun ajankäyttöön vaikuttanee myös kurinpitomenettelyyn käytetty aika. Toisaalta esitutkinta sitoo käytännön kokemukseen perustuen yhtä aikaa kaksi henkilöä, joista toisen, eli tutkijan välittömästi ja toisen, eli tutkinnanjohtajan välillisesti. Suppean esitutkintamenettelyn tuottamaa vaikutusta esitutkintojen suorittamiseen käytettyyn aikaan ei voida arvioida ilman käytännön kokeilua.

7.3 Suppea esitutkinta oikeusturvan näkökulmasta

Kuten aiemmin mainittu, Puolustusvoimien omissa sisäisissä ohjeistuksissa on ohjattu välttämään suppean esitutkinnan käyttämistä, koska menettelyn on uskottu vaikuttavan kielteisesti asianosaisten oikeusturvaan. Lisäksi Leväinen on käsitellyt väitöskirjassaan oikeudenmukaisuutta nykymuotoisessa sotilaskurinpitomenettelyssä. Hänen mukaansa se sisältää merkittävästi oikeusturvaa vaarantavia elementtejä, jotka kytkeytyvät kurinpitomiehen osallistumisen aiheuttamaan esteellisyysongelmaan, itsekriminointisuojaan heikkoon toteutumiseen sekä vajavaisen juridisen koulutuksen myötä ilmeneviin vakaviin virheisiin kurinpitopäätöksissä. Osaamisveloitteet eivät ole linjassa sotilaille annettavan koulutuksen kanssa, joka muiden tekijöiden kanssa tuottaa lopputuleman, että sotilaskurinpitomenettely ei tällaisenaan ole tarkoituksenmukainen. (Leväinen, 2024, s. 313–314.)

Esitutkinta on olennainen osa sotilaskurinpitojärjestelmää, sillä siinä laadittu esitutkintapöytäkirja toimii pohjana kurinpitoesimiehen tekemälle kurinpitoratkaisulle. Eli käytännössä esitutkintapöytäkirja on kurinpitoesimiehen perustelu siitä, miksi johonkin rangaistukseen on päädytty. Siihen on myös pyydettävä lakimiehen lausunto, jollei siitä koidu aiheetonta viivästystä asian selvittämiseksi tai ellei kyseessä ole yksikertainen ja selvä asia (Sotilaskurinpitolaki, 33 §). Lisäys yksinkertaisesta ja selvästä asiasta on tehty uuden lain myötä. Kyseisen lain esitöissä on todettu, että sotilaslakimiehen lausuntoja pyydettiin aiemmin kattavammin verrattuna lain asettamiin vaatimuksiin. Tavoitteena tälle on sekä kurinpitopäätöksen kohteen sekä sen tekijän oikeusturva. (HE 30/2013 vp, s. 53.) Mikäli suppeaa esitutkintamenettelyä käytettäisiin, saattaisi se johtaa tilanteeseen, jossa sotilaslakimiehen lausuntoja ei pyydetäisi, koska käsiteltäviä asioita pidettäisiin selkeinä ja yksinkertaisina. Sotilaslakimies on ainoa oikeudellisen koulutuksen saanut, joka joissain tilanteissa tarkastaa ennen kurinpitopäätöstä tarkastaa pöytäkirjan sisällön lausuntonsa myötä ja pysyy antamaan ohjausta sotilaille tutkintaan liittyen. Tämän vaiheen yli oikaisu kasvattaisi myös riskiä sille, että Leväisen mainitseman virheelliset kurinpitopäätökset lisääntyisivät.

7.4 Suppea esitutkinta poliisiviranomaisessa

Laki sakon ja rikesakon määräämisestä (754/2010) määrittää, että kyseisen lain mukaisen rikkomuksen selvittämisessä toteutetaan suppea esitutkinta (7 § 2 mom.). Tämän perusteella voidaankin todeta, että kyseinen menettely onkin ensisijaisesti suunniteltu käytettäväksi poliisiviranomaisessa tai muussa valvontaoikeudellisessa viranomaisessa. Tätä tukee myös lain esityöt, joissa todetaan, että suppea esitutkinta toteutetaan heti valvontaa suorittavan virkamiehen havaittua epäillyn rikoksen. Suppean esitutkintamenettelyn jälkeen poliisivirkamies antaa rikoksesta epäillylle tiedoksi rikesakkomääräyksen. (HE 94/2009 vp, s. 7.) Menettelyllä on pyritty luvun 5.4 mukaisesti vähentämään poliisin tutkintaosaston työtaakkaa ja keventämään selvitettävän rikoksen selvittämiseen käytettävää prosessia. Tutkimukset poliisissa ovat osoittaneet, että koeryhmät ovat selviytyneet suppeista esitutkinnoista hyvin (Montonen,

2021, s. 46.) Lisäksi kävi ilmi, että esimerkiksi Helsingin poliisilaitoksella seurantajakson aikana suppealla esitutkinnalla onnistuttiin vähentämään tutkintaan astia eteneviä tapauksia ja näin ollen keventämään sinne kohdistuvaa työkuormaa (Ehtamo & Kontrovskaja, 2020, s. 28).

Rikesakkomääräyksen välitön antaminen ei kuitenkaan sellaisenaan sovellu menettelytavaksi sotilasrikosten selvittämisessä Puolustusvoimissa. Poliisivirkamies voi päättää suppean esitutinnan sakko- tai rikesakkomenettelyyn, joka ei lain mukaan ole varsinaisten ja epävarsinaisten sotilasrikosten osalta mahdollinen (Laki sakon ja rikesakon määräämisestä, 1 § 3 mom.). Puolustusvoimissa vastaava menettely päättyisi sen sijaan kurinpitomenettelyyn, jossa kurinpitoesimies tekisi syylliseksi toteavan tai vapauttavan päätöksen suppeassa esitutkinnassa tuotetun aineiston perusteella ja määräisi mahdollisen kurinpitorangeistuksen.

8 YHTEENVETO

8.1 Johtopäätökset

Opinnäytetyön alussa esitettiin tutkimuskysymykset, jotka ovat:

1. Voiko suppeaa esitutkintaa hyödyntää sotilasrikosten selvittämisessä?
2. Miten suppea esitutkinta vaikuttaisi osapuolten oikeusturvaan?
3. Voisiko suppea esitutkinta vähentää esitutkinnan aiheuttamaa työkuormaa perusyksikössä?

Käsittelylukujen perusteella päästään lopputulokseen, että suppealle esitutkintamenettelyyn ja sotilaskurinpitoprosessin yhdistämiselle ei ole lainsäädännöllisiä esteitä. Voidaan myös todeta, että on selkeästi olemassa rikoslain mukaisia varsinaisia sotilasrikoksia, jotka täyttävät suppeaan esitutkintaan

yhdistetyt lainmukaiset vaatimukset yleisestä rangaistuskäytännöstä. Näin ol-
len suppean esitutinnan käyttö olisi teoriassa mahdollista.

Suppeaa esitutkintaa ohjataan tällä hetkellä välttämään Puolustusvoimien si-
säisillä normeilla. Tätä on perusteltu sen mahdollisilla vaikutuksilla osapuol-
ten oikeusturvaan. Lisäksi tutkimuksissa on todettu, että jo peruslaajuisten
esitutkintojen perusteella määrättävissä kurinpidollisissa seuraamuksissa on
virheitä. Suppeaa esitutkintaa on tähän asti käytetty ensisijaisesti poliisiviran-
omaisten sekä muiden lain määrittämien valvontaoikeudellisten viranomaisten
toimesta. Erityisesti poliisivirkamiehillä on ammattinsa puolesta laajempi oi-
keudellisen alan tuntemus, verrattuna sotilashenkilöstöön. On myös todettu,
että nykymuotoinen sotilaskurinpito järjestelmä ei ole tarkoituksenmukainen,
sillä se asettaa vähäisen juridisen koulutuksen omaaville sotilaille liian kor-
keat vaatimukset. Lisäksi suppean esitutinnan käyttöönotto sisältää riskin,
että kurinpitopäätöstä ennen tapahtuva sotilaslakimiehen konsultointi jää ta-
pahtumatta. Nämä kokonaisuudet yhdistettynä on todettava, että suppean
esitutinnan käyttö sisältää osapuolten oikeusturvaa horjuttavia riskejä.

Suppea esitutkinta on menettelynä kevyempi, kuin perusmuotoinen esitut-
kinta. Tutkijalle riittää, että kuulustelupöytäkirjaan merkitään vain epäillyn lau-
suman keskeinen sisältö. Tämä nopeuttaa tutkijan esitutkintaprosessia esi-
merkiksi kuulusteluun valmistautumisen osalta. Tiiviimpi kuulustelukertomus
tarkoittaa myös lyhyempää kuulustelutapahtumaa. Osa Jääkäriprikaatin hen-
kilöstölle suunnatun kyselyn vastaajista nosti nimenomaa kuulusteluun liitty-
viä asioita kuormittavimmaksi esitutkinnassa. Suppean menettelyn kuulustelu
kykenee vastaamaan tähän haasteeseen ja näin osaltaan potentiaalisesti ke-
ventämään työkuormaa. Ajallista hyötyä ei kuitenkaan voida arvioida. Jääkä-
riprikaatin vuoden 2023 sotilasrikoksista 118 (70 palvelusrikosta ja 48 poissa-
olorikosta) oli sellaisia, jotka tarkemmasta laadustaan riippuen olisivat sovel-
tuneet suppealla menettelyllä tutkittavaksi. Määrä muodosti valtaosan koko
tarkastelujakson sotilasrikoksista. Tästä huolimatta ajan säästö ja hyödylli-
syys ei ole yhtä tehokasta, kuin poliisissa, sillä yksittäinen ilman kurinpitoval-
taa oleva sotilas ei voi poliisimiehen tavoin aloittaa itsenäisesti tutkintaa. Li-
säksi tutkiva sotilas ei voi suppean esitutinnan päätteeksi määrätä

rangaistusta, vaan tapaus on aina vietävä eteenpäin kurinpitoesimiehen ratkaistavaksi. Kuitenkin, vaikka edellisessä kappaleessa asia esitettiin riskinä, nopeuttaisi sotilaslakimiehen lausunnon väliin jättäminen kurinpitopäätöksen tuottamista.

8.2 Pohdinta ja eettisyys

Opinnäytetyön tavoitteena oli löytää vastauksia Puolustusvoimien henkilökunnan työkuorman keventämiseen ja tutkia, olisiko suppea esitutkinta hyödyllinen työkalu tämän haasteen. Tutkimamuoto täyttää lainmukaiset vaatimukset, mutta oikeusturvan näkökulmaa ei voi olla ottamatta huomioon. Todellinen ajankäyttöhyöty jää tässä tutkimuksessa näyttämättä toteen. Tämän myötä tutkimus ei ole suoraan sellaisenaan hyödynnettävissä päätöksentekoon suppean esitutkinnan käyttöönottamisen osalta. Sen sijaan työ on hyödynnettävissä jatkotutkimukseen, jossa selvitettäisiin suppean esitutkinnan onnistumista ja hyötyjä käytännössä. Tämän tulisi ehdottomasti tapahtua oikeudellisesti koulutetun henkilöstön valvonnassa tai vaihtoehtoisesti eri testitilanteissa. Näin pystyttäisiin havaitsemaan oikeusturvan näkökulmasta osoitetut riskit ja arvioimaan niiden jatkuvuuden mahdollisuutta käytännön itsenäisessä työssä. Käytettävyyden syvempää tutkimista ja siitä seuraavia hyötyjä olisi kuitenkin järkevää tutkia erityisesti henkilöstön jaksamisen näkökulmasta. Nykyinen maailmantila huomioon ottaen, Puolustusvoimien henkilöstön jaksaminen ja sitä kautta maanpuolustuskyvyn turvaaminen ovat merkittäviä tekijöitä kokonaisturvallisuuden kannalta ja kaikki toimet näiden edistämiseksi on nähtävä vähintäänkin mahdollisuuksina.

Opinnäytetyö on tutkimuseettiset vaatimukset täyttävä. Lähteitä on käytetty tarkoituksenmukaisesti ja ne on merkitty asiaankuuluvasti. Opinnäytetyötä varten tehtiin opinnäytetyösopimus Puolustusvoimien kanssa, joka myös myönsi aiheelle tutkimusluvan. Opinnäytetyön tietoperusta ja aineisto koostuu lakiteksteistä, lain esitöistä, oikeuskirjallisuudesta, Puolustusvoimien luovuttamista aineistoista sekä muista oikeuden alan tutkimuksista. Viimeisen osapuolen aineiston tuottajista muodostaa käytännön työtä tekevät, Puolustusvoimien

ammattisotilaat, jotka vastasivat kyselyyn nimettömästi ja henkilötietojaan luovuttamatta. Tutkimuksessa otettiin useita näkökulmia huomioon, riippumatta niiden suhtautumisesta suppeaan esitutkintaan ja sen mahdolliseen käyttöön. Opinnäytetyössä on myös tuotu ilmi sen tekijän virkasuhde Puolustusvoimiin. Työ luovutetaan Puolustusvoimien käyttöön, joka instituutiona päättää sen hyödyntämiseen liittyvistä yksityiskohdista tutkimusluvan mukaisesti. Näin ollen tutkimuksen voidaan katsoa täyttävän luotettavan tutkimuksen laatuvaatimukset. (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene Ry, 2020.)

LÄHTEET

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene Ry. (2020). Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. <https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULU-JEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?t=1578480382>

Esitutkintalaki 805/2011. Haettu 17.11.2024 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110805>

Fredman, M., Kanerva, J., Tolvanen, M., & Viitanen, M. (2020). Esitutkinta ja pakkokeinot (6., uudistettu painos.). Alma Talent.

Halonen, P. & Karvinen, I. (2017). Yleinen palvelusohjesääntö (YLPALVO). Pääesikunta, henkilöstöosasto.

HE 30/2013 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2013/20130030.pdf>

HE 94/2009 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi sakon ja rikesakon määräämisestä sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_94+2009.pdf

Intti.fi. (2024). Varusmiespalvelus ja -koulutus. Haettu 28.10.2024 osoitteesta <https://intti.fi/palveluksessa>

Kansan Uutiset. (21.6.2022). Henkilöstöjärjestöt: Puolustusvoimien henkilöstön työssäjaksaminen vaakalaudalla – ”Tilanne on kestämaton. Tukea tarvitaan välittömästi”. Kansan Uutiset. Haettu 15.12.2024 osoitteesta <https://www.ku.fi/artikkeli/4748306-henkilostojarjestot-puolustusvoimien-henkiloston-tyossajaksaminen-vaakalaudalla-tilanne-on-kestamaton-tukea-tarvitaan-valittomasti>

Laki puolustusvoimista 551/2007. Haettu 29.10.2024 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070551>

Laki sakon ja rikesakon määräämisestä 754/2010. Haettu 10.12.2024 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20100754>

Laki sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa 255/2014 (tekstissä sotilaskurinpitolaki). Haettu 7.11.2024 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140255>

Lappi-Seppälä, T., Hakamies, K., Helenius, D., Melander, S., Nuotio, K., Ojala, T., & Rautio, I. (2022). Rikosoikeus (Viides, uudistettu painos.). Alma Talent.

Leväinen, R. (2024). Oikeudenmukainen oikeudenkäynti sotilaskurinpitomenettelyssä [väitöskirja, Lapin yliopisto]. Lauda. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-446-1>

Miesvirta, E. (26.11.2024). Sotilaslakimies Emmi Miesvirran sähköposti.

Miettinen, T. (2016). Oikeustieteellinen opinnäyte: Artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Edita Publishing Oy.

Montonen, T. (2021). Suppea esitutkinta poliisin kenttätoiminnassa: Lounais-Suomen poliisilaitoksen pilottihanke 1.12.2020-30.6.2021 [AMK-opinnäyetyö, Satakunnan ammattikorkeakoulu]. Theseus. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2021092918137>

Nieminen, K., Lähteenmäki, N., & Aaltonen, O. (2021). Empiirinen oikeustutkimus (1 painos.). Gaudeamus.

Pääesikunnan henkilöstöosasto. (2023). Puolustusvoimien henkilöstötilinpäätös 2023. https://puolustusvoimat.fi/documents/1948673/0/Puolustusvoimien+henkilo%CC%88sto%CC%88tilinpa%CC%88a%CC%88to%CC%88s_2023.pdf/ae38f695-b2cb-de61-f376-d4bd451ee824/Puolustusvoimien+henkilo%CC%88sto%CC%88tilinpa%CC%88a%CC%88to%CC%88s_2023.pdf?t=1712149089394

Pääesikunnan oikeudellinen osasto: PEOIKOS 303 (ak. HS541) – Seuramussuositus. Helsinki 2022.

Pääesikunta. Koulutusosasto. (2023). Sotilaan käsikirja 2024. Pääesikunnan koulutusosasto.

Rikoslaki 39/1889. Haettu 10.11.2024 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#a29.12.2009-1680>

Sotilasoikeudenkäyntilaki 326/1983. Haettu 7.11.2024 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830326>

Tolvanen, M., & Kukkonen, R. (2011). Esitutkinta- ja pakkokeino-oikeuden perusteet. Talentum.

Valta, A. (2022). Sotilasoikeudenkäyntimenettelyssä annettujen rikostuomioiden laadullinen analyysi [pro gradu-työ, Itä-Suomen yliopisto]. eRepo. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20211466>

LIITE 1: JÄÄKÄRIPRIKAATIN HENKILÖSTÖLLE TEHDYN KYSELYN AVOIMET VASTAUKSET

	Kysymys: ”Mikä on kuormittavinta esitutkinnassa?”
Vastaaja 1: - työkokemus yli 7 vuotta - tutkinnanjohtaja/kurinpitoesimies - yli 40 esitutkintaa uran aikana	”Alaisten perehdyttäminen esitutkintaan. Nyt tutkijana toimimiseen ei ole riittävän perusteellista ja hyvää koulutusta joukko-osastossa tai perusopinnoissa. Lisäksi esitutkintalomakkeissa kysytään henkilötietoja melkein jokaisessa eri paperissa. Henkilötietojen kopiointi lomakkeelta toiselle tuntuu turhautavalta. Kummastuttaa, että vuonna 2024 ei saada automaattisesti tietoja täydentäviä lomakkeita aikaan. Esimerkkinä, kun täyttäisi rikosilmoitukseen kaikki tiedot täydellisenä (henkilötiedot, tapahtuma ajan ja paikan, rikosnimikkeet, tapahtuman kuvaukset ym.) niin ne siirtyisivät automaationa kaikkiin loppuihin esitutkintaan ja kurinpitopäätökseen liittyviin lomakkeisiin.”
Vastaaja 2: - työkokemus yli 7 vuotta - tutkinnanjohtaja/kurinpitoesimies - 21–40 esitutkintaa uran aikana	”Esitutkintapöytäkirjan kokoaminen, Kurinpitopäätösten ja esitutkintamateriaalin stidoointi ja oikeat merkinnät. Sotilaslakimiehen lausuntojen jälkeiset jatkokuulustelut selvissä asioissa, Prikaatillisten seurantatalukoiden täyttäminen.”
Vastaaja 3 - työkokemus yli 7 vuotta - tutkinnanjohtaja/kurinpitoesimies - 11–20 esitutkintaa uran aikana	”Kuulustelu. Siinä joutuu kohtaamaan henkilön nokatusten, ja miettimään millä tavalla hänestä saisi parhaan tietomäärän irti.”
Vastaaja 5 - työkokemus yli 7 vuotta - tutkija - 0–5 tutkintaa uran aikana	”Nykyinen esitutkintaprosessi on mielestäni liian työllistävä kokonaisuus ja siinä kulutetaan perusyksikkötasalla arvioni mukaan 1 työpäivä/tutkinta kokonaisuudessaan. Tämän vuoksi esitutkintoja ei mielestäni järjestetä riittävästi, vaan pienet rikkomukset lakaistaan helposti maton alle koska prosessi itsessään on niin työllistävä, että sen vuoksi monta tärkeämpää asiaa jää yksikössä ja varusmiehen palveluksessa retuperälle.”
Vastaaja 6 - työkokemus yli 7 vuotta - tutkija - yli 40 esitutkintaa	”Valmistautuminen esitutkinnan tekoon.”
Vastaaja 7 - työkokemus yli 7 vuotta - tutkija - 21–40 esitutkintaa	”Epäilyyn kuuleminen, koska lurjus saa jauhaa niin paljon palturia selvissäkin tapauksissa. Toki harvoin käynyt näin, mutta jokainen kerta on aina kuormittanut hermoja. Laapottien, tinkettien ja lappujen täyttö. Yksinkertaisia selviä tapauksia pitää tarkastella eestä ja takaa sekä paperia täyttää.”
Vastaaja 8 - työkokemus 2–5 vuotta - tutkija - 11–20 esitutkintaa	”Kuormittavin osio riippuu tutkittavan asian laajuudesta ja monimutkaisuudesta. Monimutkaisemmissa tapauksissa aikaa eniten vie asiakirjahallinta ja valmistautuminen. Tutkittavan rikosnimikkeen selvittäminen siinä laajuudessa, että tietää, mitä pitää tutkittaessa selvittää vie huomattavan paljon aikaa. Yksinkertaisissa asioissa yksilön perehdyttäminen hänen oikeuksiinsa ja velvollisuuksiinsa vie huomattavasti enemmän aikaa kuin hänen kuulustelunsa. Epäilyyn oikeuksien läpikäynti kuulusteltavalle, niin että hänellä (yleensä nuori, n. 18 vuotias, aikuinen, jolla ei aikaisempaa kokemusta esitutkinnoista) on tosiasiallinen mahdollisuus ymmärtää mitä on tapahtumassa, vie omien kokemusten mukaan vähintään 30min.”

<p>Vastaaja 9</p> <ul style="list-style-type: none"> - työkokemus 2–5 vuotta - tutkija - 11–20 esitutkintaa 	<p>"Aina kun yksikössä tuli esitutkinta, minut nimettiin tutkijaksi. Koska esitutkinta on suoritettava viipymättä, keskeytyy kaikki muu työ esitutkinnan ajaksi. Kuormittavin osa-alue prosessissa on kuulustelun valmistelu, mikäli haluaa tuottaa laadukasta esitutkintamateriaalia. On perehdyttävä tapaukseen, luotava itselleen ennakkokäsitys tapahtumista, selvitettävä tapauksesta se, mitä ei vielä tiedetä, ja valmisteltava kuulustelukysymykset sellaiseksi, että asiasta saadaan mahdollisimman hyvin selkoa. Erityisen työlääksi tutkiminen muodostuu isommissa vyyhdeissä, joissa asianomistajia, epäiltyjä ja todistajia on useita ja kuulustelupöytäkirjoja ja muita papereita on valmisteltava suuri määrä. Tällöin tutkinta voi kestää päiviä, ja tämä on pois kaikesta muusta työstä, koska esitutkinta ei perusyksiköissä kukaan tee täyspäiväisesti. Uusi, muistaakseni vuonna 2022 vai 2023 alusta käyttöön otettu esitutkintalomake kuitenkin oli hieman yksinkertaisempi kuin vanha versio ja se helpotti työkuormaa hieman. Lakipykälien ja termistön kanssa on kuitenkin oltava todella tarkkana, koska perusyksikössä kukaan tuskin on lain ja oikeuden asiantuntija."</p>
<p>Vastaaja 10</p> <ul style="list-style-type: none"> - työkokemus yli 7 vuotta - tutkija - yli 40 esitutkintaa 	<p>"Tilanteen kartoitus ja todistajien määrän selvittäminen. Jopa hyvin yksinkertainen rikkomus ns."selkeä tapaus" voi työllistää lukuisia tunteja. Kun pitää kuulustella puolenkymmentä todistajaa, ennen kuin pääsee kuulustelemaan itse epäiltyä. Joskus tässä paljastuu, että myös todistaja on "hölmöillyt", joten uutta tutkintaa ja lisää työtä tulee."</p>
<p>Vastaaja 15</p> <ul style="list-style-type: none"> - työkokemus 2–5 vuotta - tutkija - 0–5 esitutkintaa 	<p>"Lomakkeiden laadinta vie lähtökohtaisesti eniten aikaa. Laadukkaiden kysymyksien keksiminen ja niiden yhdistäminen PV:n normeihin/ohjeisiin vaatii aikaa. Tutkinnan tulokset syynätään tarkasti ja niiden tasoa valvotaan johtaa siihen, että kouluttaja käyttää paljon aikaa niiden laatuun. Jokainen esitutkinta on ainutlaatuinen. "Leikkaa ja liimaa" tyyppisiä ratkaisuja harvoin löytyy. Laajemmissa tutkinnoissa, joissa on useampi kuulusteltava. Tarvittava aika kasvaa huomattavasti usean lomakkeen laadintaa varten. Itse kuulustelutilaisuus, jossa lomakkeet ovat valmiit ja laadukkaasti tuotettu ei yleensä kestä kauan."</p>
<p>Vastaaja 16</p> <ul style="list-style-type: none"> - työkokemus 2–5 vuotta - tutkinnanjohtaja/kurinpitoesimies - 11–20 esitutkintaa 	<p>"Mikään ei ole kuormittavaa esitutkinnoissa, mikäli töiden puolesta on aikaa tehdä ne laadukkaasti. Kuitenkin normaalista poikkeavissa esitutkintatilanteissa kuormittavinta on kerätä taustatiedot, kuten ennakkotapaukset ja sotilaslakimiehen konsultaatio asialle. Uuden opettelu kesken esitutkintaprosessin on kuormittavaa."</p>
<p>Vastaaja 17</p> <ul style="list-style-type: none"> - työkokemus 2–5 vuotta - tutkija - 6–10 esitutkintaa 	<p>"TUTKIJAN NÄKÖKULMASTA: itse kuulustelupöytäkirja on itse kuulustelun osalta melko simppele ja selkeä. Itse kuulusteluun kuluu noin 20min aikaa. Mikä kuormittaa eniten: KAIKKI valmistelu, sekä jälkipuinti paperien osalta nykyisin (ennen vanhanmallisella systeemillä tämä koko prosessi oli paljon kevyempi ja nopeampi). Lisäksi kuormittavinta ja aikaa vievintä on kaikkien muiden paperien täyttämisen. Lisäksi seurasin kurinpitoesimiehen työskentelyä tämän osalta myös, ja meillä kului tähän minulla tutkijana noin 4 h työaikaa ja kurinpitoesimiehellä noin 6h. Huolestuttava lisähuomio kehityskaareen: ennen esitutkittiin paljon enemmän ja pienemmistä aiheista (mikä oli hyvä asia, koska vaiuttaa kuriin), sillä prosessi oli paljon kevyempi. Nykyisin esitutkintaan ryhtymisen kynnyks on paljon korkeammalla johtuen sen kuormittavuudesta."</p>

(Avoimeen kysymykseen vastaamattomat eivät mukana taulukossa)